

Brüsszel, 2026. szeptember 23.
(OR. en)

13300/26

COPEN 337
JAI 1163
FREMP 291

FEDŐLAP

Küldi:	az Európai Bizottság főtitkára részéről Martine DEPREZ igazgató
Az átvétel dátuma:	2026. szeptember 23.
Címzett:	Thérèse BLANCHET, az Európai Unió Tanácsának főtitkára
Biz. dok. sz.:	COM(2026) 497 final
Tárgy:	A BIZOTTSÁG JELENTÉSE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK az előzetes letartóztatásban lévő gyanúsítottak és vádlottak eljárási jogairól és a fogva tartás anyagi feltételeiről szóló, 2022. december 8-i (EU) 2023/681 bizottsági ajánlás végrehajtásáról

Mellékelten továbbítjuk a delegációknak a következő dokumentumot: COM(2026) 497 final.

Melléklet: COM(2026) 497 final

EURÓPAI
BIZOTTSÁG

Brüsszel, 2026.9.23.
COM(2026) 497 final

A BIZOTTSÁG JELENTÉSE AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK ÉS A TANÁCSNAK

**az előzetes letartóztatásban lévő gyanúsítottak és vádlottak eljárási jogairól és a fogva
tartás anyagi feltételeiről szóló, 2022. december 8-i (EU) 2023/681 bizottsági ajánlás
végrehajtásáról**

Bevezetés

A Bizottság 2022. december 8-án elfogadta az előzetes letartóztatásban lévő gyanúsítottak és vádlottak eljárási jogairól és a fogva tartás anyagi feltételeiről szóló, (EU) 2023/681 bizottsági ajánlást ⁽¹⁾ (a továbbiakban: a fogva tartásról szóló ajánlás). A fogva tartásról szóló ajánlás az első olyan uniós jogi aktus, amely az előzetes letartóztatásra és a fogva tartás anyagi feltételeire vonatkozó normákat testesít meg.

A fogva tartásról szóló ajánlás 87. szakasza előírja, hogy tagállamoknak az ajánlás elfogadását követő 18 hónapon belül tájékoztatniuk kell a Bizottságot az ajánlás nyomán hozott intézkedéseikről. Ezen tájékoztatás alapján a Bizottságnak nyomon kell követnie és értékelnie kell a tagállamok által hozott intézkedéseket, és az ajánlás elfogadásától számított 24 hónapon belül jelentést kell benyújtania az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak.

A fogva tartásról szóló ajánlás hangsúlyozza, hogy az előzetes letartóztatásnak továbbra is végső eszközként kell szolgálnia, amelyet csak akkor alkalmaznak, ha feltétlenül szükséges, és ha nem áll rendelkezésre megfelelő alternatíva. A fogvatartási körülményeknek egyúttal meg kell felelniük az emberi méltóság védelmére és az alapvető jogokkal kapcsolatos kötelezettségeknek való megfelelés biztosítására vonatkozó minimumszabályoknak. Ezek az elvek nemcsak önmagukban alapvető fontosságúak, hanem a kölcsönös bizalom alapját is képezik, amely elengedhetetlen az Unión belüli zökkenőmentes igazságügyi együttműködéshez.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlata szerint az előzetes letartóztatást kivételes intézkedésnek kell tekinteni, és a lehető legszélesebb körben kell alkalmazni szabadságelvonnással nem járó felügyeleti intézkedéseket. A méltánytalanul hosszú előzetes letartóztatás káros hatással van az egyénre, ha pedig csak egy bizonyos tagállamra jellemző a szélsőségesen hosszú előzetes letartóztatás, az alááshatja a kölcsönös bizalmat.

Az igazságügyi felügyeletet elrendelő európai határozatról szóló 2009/829/IB kerethatározat (a továbbiakban: ESO) potenciálisan visszaszoríthatja az előzetes letartóztatást az Unióban, a tagállamok általi alkalmazása azonban továbbra is rendkívül korlátozott.

Emellett amennyiben a fogva tartás anyagi feltételei nem felelnek meg az elfogadott normáknak, a hatások az egyedi eseteken túl is érezhetők. A rossz elhelyezési körülmények, a túlszűfolttság, az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés hiánya és a veszélyeztetett csoportoknak nyújtott elégtelen biztosítékok komoly aggályokat vetnek fel az Alapjogi Charta és az emberi jogok európai egyezménye értelmében.

Ezek a hiányosságok közvetlenül érintik az európai elfogatóparancs (a továbbiakban: EEP) működését, mivel a végrehajtó igazságügyi hatóságoknak meg kell tagadniuk a keresett személy átadását, ha fennáll az embertelen vagy megalázó bánásmód valós veszélye. Az elmúlt években a bíróságok egyre gyakrabban vizsgálták a fogvatartási körülményeket az európai elfogatóparancsot kibocsátó tagállamban, ami késedelmekhez, további bizonyítási követelményekhez és egyes esetekben az EEP-k végrehajtásának megtagadásához vezetett.

⁽¹⁾ A Bizottság (EU) 2023/681 ajánlása (2022. december 8.) az előzetes letartóztatásban lévő gyanúsítottak és vádlottak eljárási jogairól és a fogva tartás anyagi feltételeiről, C/2022/8987 (HL L 86., 2023.3.24., 44. o.).

Az európai elfogatóparancsról rendelkezésre álló statisztikák ⁽²⁾ azt mutatják, hogy 2016 óta a tagállamok közel 586 esetben tagadták meg vagy késleltették a végrehajtást az alapvető jogok megsértésének valós veszélyével és a fogva tartás nem megfelelő anyagi feltételeivel kapcsolatos okokból.

Kialakult az a gyakorlat is, hogy biztosítékokat kérnek a megkereső igazságügyi hatóságoktól.

Ez mutatja, hogy a fogvatartási normák központi szerepet játszanak a kölcsönös bizalom fenntartásában ⁽³⁾. A kölcsönös elismerés elve attól a vélelemtől függ, hogy valamennyi tagállam biztosítja a jogok védelmének egyenértékű és megfelelő szintjét. Ha ezt a vélelmet gyengítik a fogva tartás rendszerszintű hiányosságaira utaló bizonyítékok, az veszélyezteti az európai elfogatóparancs mechanizmusának hatékonyságát és hitelességét. Ez aláássa az igazságügyi hatóságok közötti bizalmat, befolyásolja a határokon átnyúló büntetőügyekben folytatott együttműködést, és a megfelelés eseti alapon történő értékelése további terhet ró a bíróságokra.

E tekintetben a büntető igazságszolgáltatás jövőjével foglalkozó magas szintű fórum előzetes letartóztatásra és a fogva tartás anyagi feltételeire vonatkozó lehetséges uniós szabályokkal foglalkozó 2025. évi ülésén a résztvevők véleménye megosztott volt. Az egyik csoport hangsúlyozta, hogy az fogva tartással kapcsolatos kérdéseket nemzeti szinten kell kezelni, mivel azok a nemzeti eljárási autonómia körébe tartoznak, míg a másik csoport a kötelező erejű védelmi normák kidolgozása érdekében uniós szintű fellépésre szólított fel. Az első csoport nyitottságát fejezte ki a további puha jogi intézkedések, például a projektfinanszírozás iránt, és hangsúlyozta, hogy a fogva tartásról szóló ajánlás végrehajtására kell összpontosítani. A második csoport hangsúlyozta, hogy komoly bizonyítékok vannak a tagállamok fogvatartási normáinak hiányosságaira, valamint az Európa Tanács szintjén meglévő megelőző mechanizmusok elégtelenségére.

⁽²⁾ https://commission.europa.eu/publications/replies-questionnaire-quantitative-information-practical-operation-european-arrest-warrant_en?prefLang=hu.

⁽³⁾ Az EUB Aranyosi és Căldăraru (C-404/15. és C-659/15. PPU. sz. egyesített ügyek), ML (C-220/18. PPU. sz. ügy), Dorobantu (C-128/18. sz. ügy) és Breian (C-318/24. sz. ügy) ügyekben hozott ítéletei megmutatták, hogy az anyagi feltételek hogyan befolyásolhatják a kölcsönös bizalmat a gyakorlatban.

Módszertan

Ez a végrehajtási jelentés azt vizsgálja, hogy a 27 tagállamban hogyan alkalmazzák az előzetes letartóztatásban lévők eljárási jogaira és a fogva tartás anyagi feltételeire vonatkozó uniós normákat. Célja, hogy összehasonlító áttekintést nyújtson a meglévő jogi keretokről és gyakorlatokról, kiemelve a legfontosabb hasonlóságokat és különbségeket, valamint a végrehajtási hiányosságokat.

A tagállamok az ajánlás elfogadását követő 24 hónapon belül tájékoztatták a Bizottságot az ajánlás nyomán hozott intézkedéseikről. E célból 2024-ben kérdőíveket dolgoztak ki a büntetés-végrehajtási személyzettel, a bírakkal és az ügyészekkel, valamint az Európa Tanács kínzás megelőzésével foglalkozó bizottságának és az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének (a továbbiakban: FRA) képviselőivel együttműködésben.

Ami a fogva tartás anyagi feltételeit illeti, a kérdőív főként a fogva tartásról szóló ajánlásban meghatározott előírások gyakorlati végrehajtására összpontosít. A fogva tartás anyagi feltételeire vonatkozó előírások egyes tagállamokban való jogszabályi végrehajtásával kapcsolatos információk már megtalálhatók az FRA büntetőjogi őrizettel kapcsolatos adatbázisában, amelyet a Bizottság kérésére fejlesztettek ki, és amely nyilvánosan hozzáférhető a <https://fra.europa.eu/en/databases/criminal-detention/> honlapon.

A kérdőív arra is szolgált, hogy információt szerezzenek arról, hogy a tagállamok hogyan hajtják végre az eljárási jogokat az előzetes letartóztatásban, és hogyan alkalmazzák az előzetes letartóztatást a gyakorlatban.

A kérdőíveket 2024. július 24-én nyújtották be az EUSurvey platformon keresztül. A Bizottság 2025 júniusáig valamennyi tagállam válaszát megkapta.

Bár valamennyi tagállam büntetés-végrehajtási szervezete részt vett a felmérésben, nem mindegyik válaszolt a kérdőív minden kérdésére. Emellett az adatgyűjtést támogató információs rendszerek is jelentősen eltérnek egymástól. Egyes tagállamok fejlett központi adatbázisokat tartanak fenn, amelyek nyomon követik a telítettségi szinteket, az incidenseket, a magánelzárást, a panaszokat, a személyzetet és a programokban való részvételt. Mások decentralizált vagy manuális nyilvántartásra támaszkodnak, ami korlátozza az adatok összesítésének vagy a tendenciák nyomon követésének képességét.

Az információk értékelésekor a Bizottság megállapította, hogy egyes tagállamok hiányos információkat szolgáltatottak, míg mások nagyon részletes adatokat adtak meg. A Bizottságnak szolgáltatott adatok mennyisége és minősége tagállamonként jelentősen eltért. Ezért fennáll a torzított következtetések levonásának vagy annak a kockázata, hogy félrevezető képet adnak az egyes tagállamokban fennálló fogvatartási helyzetről.

A Bizottság ezért első lépésként közzéteszi ezt a jelentést, amely általános áttekintést nyújt az előzetes letartóztatásban lévők eljárási jogaival és a fogva tartás anyagi feltételeivel kapcsolatos uniós helyzetről.

Második lépésként a Bizottság az Európa Tanáccsal szoros együttműködésben, az Unió és az Európa Tanács folyamatban lévő közös projektje keretében országspecifikus tájékoztatókat

dolgoz ki a fogva tartás anyagi körülményeiről⁽⁴⁾. A tájékoztatók olyan hozzáférhető eszközként is szolgálhatnak, amely egyértelmű áttekintést nyújt az egyes tagállamokban fennálló fogvatartási helyzetről az EEP-vel összefüggésben történő értékelések során is.

E jelentés hozzáadott értéke, hogy betekintést nyújt abba, hogy hogyan alkalmazzák az Unióban a fogva tartásról szóló ajánlást. Az elemzés célja a megfelelés értékelése a tagállamok körében, valamint azon rendszerszintű hiányosságok azonosítása, amelyek esetében nagyobb konvergenciára lenne szükség. E jelentés következtetése nemcsak a hiányosságokat ismerteti, hanem a bevált gyakorlatok példáit is kiemeli.

⁽⁴⁾ <https://www.coe.int/en/web/implementation/european-npm-forum>.

AZ ELŐZETES LETARTÓZTATÁSBAN LÉVŐ GYANÚSÍTOTTAK ÉS VÁDLOTTAK ELJÁRÁSI JOGAIRA VONATKOZÓ MINIMÁLIS NORMÁK

1. Az előzetes letartóztatás mint végső eszköz és az őrizet alternatívái

(14) A tagállamok csak akkor írhatják elő az előzetes letartóztatást, ha az feltétlenül szükséges, és végső eszközként, kellően figyelembe véve az egyes esetek sajátos körülményeit. E célból a tagállamoknak lehetőség szerint alternatív intézkedéseket kell alkalmazniuk.

(15) A tagállamoknak a szabadlábra helyezés vélelmét kell alkalmazniuk. A tagállamoknak elő kell írniuk, hogy az előzetes letartóztatás elrendelése szükségességének bizonyításakor az illetékes nemzeti hatóságokra háruljon a bizonyítás terhe.

(16) Az előzetes letartóztatás nem indokolt alkalmazásának elkerülése érdekében a tagállamoknak az alternatív intézkedések lehető legszélesebb köréről kell gondoskodniuk, ideértve például a kölcsönös elismerés elvének az előzetes letartóztatás alternatívájaként felügyeleti intézkedéseket elrendelő határozatokra történő alkalmazásáról szóló 2009/829/IB kerethatározatban említett alternatív intézkedéseket.

(17) Ezen intézkedések közé tartozhat a gyanúsított vagy vádlott alábbiakra történő kötelezése: a) megjelenés az igazságügyi hatóság előtt, ha erre kötelezik és akkor, amikor erre kötelezik, tartózkodás az igazságszolgáltatás menetébe történő beavatkozástól, és tartózkodás bizonyos meghatározott magatartástól, beleértve valamely szakma gyakorlását vagy meghatározott munkakör ellátását; b) az igazságügyi hatóságnál, a rendőrségnél vagy más hatóságnál történő napi vagy egyéb meghatározott időközönként történő jelentkezés; c) az igazságügyi hatóság által kijelölt szerv általi felügyelet elfogadása; d) elektronikus felügyeletnek történő alávetés; e) meghatározott lakcímen való tartózkodás, az ott töltött időmennyiségre vonatkozó feltételek mellett vagy azok nélkül; f) meghatározott helyek vagy körzetek engedély nélküli elhagyásától vagy az oda történő belépéstől való tartózkodás; g) tartózkodás attól, hogy meghatározott személyekkel engedély nélkül találkozzon; h) útlevelek vagy más személyazonosító okmányok átadása; és i) óvadék vagy egyéb biztosítékok nyújtása a folyamatban lévő bírósági eljárás során tanúsított magatartását illetően.

(18) A tagállamoknak elő kell írniuk továbbá, hogy amennyiben a szabadlábra helyezés feltételeként óvadékot állapítanak meg, az összeg arányos legyen a gyanúsított vagy vádlott anyagi eszközeivel.

A legtöbb jogi keret lehetővé teszi az elítélés előtti szabadságelvonást, amennyiben az szükséges és arányos, és ha a fogva tartás nem helyettesíthető kisebb beavatkozással járó intézkedéssel. Egyes tagállamokban ezt a követelményt jogszabály kifejezetten előírja; más tagállamokban az ítélezési gyakorlat és a következetes bírói gyakorlat révén hajtják végre. Még azokban a tagállamokban is, ahol az elvet nem kodifikálták kifejezetten, a bíróságok olyan arányossági értékeléseket alkalmaznak, amelyek ténylegesen a kivételes esetekre korlátozzák a

fogva tartást. Egyetlen tagállam sem ír elő automatikus előzetes letartóztatást semmilyen bűncselekmény- vagy feltételezettelkövető-kategória esetében. Néhány rendszerben a súlyos bűncselekmények megdönthető vélelmeket keletkeztethetnek a fogva tartás javára, de a bírának továbbra is a szükségességen és az arányosságon alapuló egyedi értékelést kell alkalmazniuk.

Valamennyi tagállamban az igazságügyi hatóságok felelősek a szabadságelvonnással járó intézkedések meghozataláért, és indokolással ellátott határozatot kell hozniuk, amelyben kifejtik, hogy alternatív intézkedésekkel miért nem elérhetők a kitűzött célok.

Minden tagállam biztosít alternatívákat az előzetes letartóztatás helyett, bár szerkezetük és elérhetőségük eltérő. A közös intézkedések közé tartoznak a hatóságoknál való jelentkezési kötelezettségek, a kapcsolattartásra vagy a mozgásra vonatkozó korlátozások, a lakóhelyre vonatkozó követelmények, az utazási tilalmak, az úti okmányok átadása, a pénzügyi biztosítékok, valamint az elektronikus felügyelet vagy a felügyelt mellett történő szabadon bocsátás különböző formái. Egyes rendszerek nem kimerítő felsorolást adnak az alternatívákról, ami lehetővé teszi a bíróságok számára, hogy a feltételeket a vádlott személyes körülményeihez igazítsák. Más rendszerek korlátozóbb felsorolásokkal rendelkeznek, de eseti alapon továbbra is alkalmaznak alternatívákat, különösen ha a kockázat fogva tartás nélkül megfelelően csökkenthető.

A legtöbb tagállamban rendelkezésre áll az elektronikus felügyelet, bár használata a technikai korlátok, a személyzeti korlátok vagy az olyan követelmények miatt, mint a stabil lakhatás, továbbra is egyenetlen. Egyes tagállamok széles körben alkalmaznak elektronikus felügyeletet, míg mások azt az elítélést követő helyzetekre tartják fenn, vagy szinte egyáltalán nem alkalmazzák. Az óvadékot továbbra is alkalmazzák a tagállamokban, de különböző formákban. Egyes tagállamokban az óvadék elsősorban arra szolgál, hogy biztosítsa a vádlott bíróság előtt megjelenését vagy a feltételes szabadságra bocsátásra vonatkozó szabályoknak való megfelelését, míg más tagállamokban a szabadon bocsátási eljárás központi elemeként működik, és alkotmányos védelemben gyökerezik. A változatok közé tartozik, hogy a bíróságoknak hivatalból fel kell-e ajánlaniuk az óvadékot, hogy a bíróságok hogyan állapítják meg, hogy az összeg arányos-e a gyanúsított pénzügyi eszközeivel, és hogy a gyanúsított fizethet-e részletekben. Sok tagállam ritkán támaszkodik óvadékra, helyette a jelentkezési kötelezettségeket vagy a mozgásra vonatkozó korlátozásokat részesíti előnyben.

Az alternatívák felügyeleti mechanizmusai is eltérőek. A pártfogó felügyeleti szolgálatok számos tagállamban központi szerepet játszanak azáltal, hogy felügyeletet, megfelelőségi ellenőrzéseket és ítélethozatal előtti jelentéseket biztosítanak, amelyek segítik a bíróságokat a megfelelő feltételek meghatározásában. Más rendszerek nem támaszkodnak ilyen jelentésekre, kivéve az összetett eseteket, vagy ha az elektronikus felügyelet lehetőségét mérlegelik. Az alternatívák tárgyalást megelőző szakaszban történő alkalmazásának közös akadályai közé tartozik a bizonytalan lakhatás, a korlátozott társadalmi vagy családi kötelek, a felügyelethez szükséges erőforrások elégtelensége és a munkaerőhiány okozta adminisztratív késedelmek.

Továbbra is ritkán alkalmazzák az igazságügyi felügyeletet elrendelő európai határozatot (2009/829/IB kerethatározat), amelynek célja az előzetes letartóztatás alternatívái határokön átnyúló elismerésének megkönnyítése. Bár szinte valamennyi tagállam átültette az eszközt, gyakorlati alkalmazása továbbra is korlátozott az adminisztráció összetettsége, a gyakorló szakemberek tájékoztatatlansága és a végrehajthatósággal kapcsolatos aggályok miatt.

A kiszolgáltatott személyekre általában nem vonatkoznak külön jogi rendszerek, de a bíróságoknak figyelembe kell venniük az egyéni körülményeket, például a fogyatékosságot, az életkort, a terhességet, a betegséget vagy a társadalmi marginalizálódást, amikor a fogva tartás és az alternatív intézkedések között döntenek. Egyes tagállamok kifejezett jogszabályi rendelkezésekkel mozdítják elő a szabadságelvonással nem járó intézkedéseket a kiszolgáltatott személyeket érintő esetekben.

Általános tendenciák

Összességében három általános minta rajzolódik ki a tagállamokban:

- olyan rendszerek, amelyek ötvözik az erős jogi biztosítékokat az előzetes letartóztatás alternatíváinak rendszeres alkalmazásával és a fejlett felügyeleti struktúrákkal,
- olyan részletes jogi kerettel rendelkező rendszerek, amelyekben a végrehajtás az erőforrásbeli vagy a technikai korlátok miatt következetlen,
- olyan rendszerek, amelyekben léteznek az előzetes letartóztatás alternatívái, azonban azokat ritkán alkalmazzák, és ahol ebből következően a bírói mérlegelési jogkör gyakran az előzetes letartóztatás túlzott alkalmazásához vezet.

A legtöbb tagállam jogszabályban vagy az ítélkezési gyakorlatban rögzíti a fogva tartás mint végső eszköz elvét, és olyan alternatívákat biztosít, mint a jelentkezési kötelezettségek, az óvadék, az elektronikus felügyelet vagy a mozgás korlátozása. Az ilyen intézkedésekre való gyakorlati támaszkodás azonban a tárgyalást megelőző szakaszban jelentős eltéréseket mutat, egyes esetekben ezt technikai korlátok, valamint a bizalom vagy az erőforrások hiánya akadályozza. Az ESO alkalmazása továbbra is korlátozott. Egyes tagállamok bizonyos bűncselekmények esetében továbbra is kötelező előzetes letartóztatást alkalmaznak, bár ez ritka.

2. Alapos gyanú és az előzetes letartóztatás indokai

(19) A tagállamok csak abban az esetben rendelkezhetnek az előzetes letartóztatással, ha alapos eseti értékelés alapján megalapozott gyanú merül fel arra vonatkozóan, hogy a gyanúsított elkövette a szóban forgó bűncselekményt, és az előzetes letartóztatás jogalapját az alábbiakra kell korlátozni: a) szökés veszélyének fennállása; b) a bűnismétlés veszélyének fennállása; c) azon veszély fennállása, hogy a gyanúsított vagy vádlott az igazságszolgáltatás menetébe beavatkozik; vagy d) a közrend veszélyeztetése kockázatának fennállása.

(20) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a kockázat meghatározása az eset egyedi körülményein alapuljon, de különös figyelmet fordítsanak a következőkre: a) a feltételezett bűncselekmény jellege és súlyossága; b) az elítélés esetén valószínűsíthetően kiszabható büntetés; c) a gyanúsított életkora, egészségi állapota, jelleme, az ellene hozott korábbi büntetőítéletek, továbbá személyes és társadalmi körülményei, és különösen közösségi kötelezései; és d) a gyanúsított magatartása, különösen az, hogy hogyan teljesítette a korábbi büntetőeljárások során esetlegesen rá kiszabott kötelezettségeket. Az a tény, hogy a gyanúsított nem állampolgára annak az államnak, amelyben a bűncselekményt elkövették, vagy azzal semmilyen más kapcsolatban nem áll, önmagában nem elegendő a szökés veszélyének megállapításához.

(21) A tagállamokat arra ösztönözzük, hogy csak olyan bűncselekmények esetében szabjanak ki előzetes letartóztatást, amelyek legalább egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők.

Az előzetes letartóztatáshoz két szempontnak együttesen kell teljesülnie valamennyi tagállamban: kellően megalapozott gyanú a bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban és a fogva tartás szükségességét igazoló konkrét jogszabályi indokok. Bár a terminológia tagállamonként eltérő – az „alapos gyanútól” a „komoly jelekig” vagy az „alapos indokig” terjed –, a mögöttes bizonyítási követelmény hasonló. Így a gyanúnak olyan objektív bizonyítékokon kell alapulnia, amelyek meghaladják a puszta spekulációt, de nem érik el a bizonyítottság elítéléséhez szükséges szintjét.

A bizonyítási küszöb, amelyet a bíróságoknak alkalmazniuk kell, a puszta rendőrségi gyanú és a tárgyalás során alkalmazandó mérce között helyezkedik el. Az igazságügyi hatóságoknak meg kell győződnie arról, hogy vannak-e olyan konkrét és ellenőrizhető jelek, amelyek összekapcsolják a vádlottat az állítólagos büntetendő cselekménnyel. Néhány tagállam viszonylag magas bizonyítási küszöböt alkalmaz, amely egyértelmű ténybeli elemeket követel meg; mások az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatával összhangban lévő, bűnösséget megállapító belső bírósági ítéletre támaszkodnak. Egyes rendszerekben a fogva tartás nem rendelhető el a hivatalos vádemelésig, míg mások rövid időre engedélyezik az előzetes letartóztatást, amennyiben a hivatalos gyanúsítás a küszöbön áll.

A minimális büntetési küszöbök is eltérőek. Egyes tagállamok az előzetes letartóztatást olyan bűncselekményekre korlátozzák, amelyek büntetési tétele meghalad egy meghatározott szintet, míg mások nem írnak elő jogszabályi minimumot, de a gyakorlatban továbbra is alkalmazzák az arányosság elvét.

A fogva tartás elismert indokai nagymértékben harmonizáltak. Valamennyi rendszer lehetővé teszi a fogva tartást a szökés kockázata, a nyomozásba való beavatkozás kockázata és a bűnismétlés kockázata alapján. Ezek közé tartoznak a közrendet vagy a közbiztonságot fenyegető veszélyek is. A bíróságok a vádlott személyes körülményeinek holisztikus értékelése révén értékelik a kockázatot, beleértve a tartózkodási helyet, a foglalkoztatást, a társadalmi kötelekeket, az állampolgárságot, a korábbi magatartást és a bűncselekmény súlyosságát. Az állandó lakóhely hiányát széles körben súlyosító körülménynek tekintik, bár a tagállamok eltérő módon értékelik az Unión belüli határokon átnyúló tartózkodási helyet, és egyesek a kölcsönös bizalom elve alapján elfogadják kockázatsökkentőként az uniós szintű kapcsolatokat.

A kockázatértékeléseket minden esetben egyedileg végzik el. A bírák megvizsgálják a bűncselekmény súlyát, az lehetséges büntetést, a gyanúsított közösségi kötelekeit, a büntetett előéletre vonatkozó adatokat és a nyomozás során tanúsított magatartását. Egyelőre egyetlen tagállam sem használt automatizált vagy algoritmikus eszközöket a kockázatértékelésben; a határozatok továbbra is teljes mértékben bírók által és mérlegelési jogkörben születnek.

Az egészség, az életkor és a fogyatékoság általában befolyásolja annak értékelését, hogy szükség van-e előzetes letartóztatásra. Egyes joghatóságok orvosi vagy humanitárius okokból engedélyezik a szabadon bocsátást vagy a házi őrizetet, míg mások már a tárgyalást megelőző szakaszban terápiás alternatívákat kínálnak a szerfüggő vagy mentális egészségügyi ellátásra szoruló személyek számára. Más tagállamokban azonban ez az ártatlanság vélelmére tekintettel nem lehetséges. A kiszolgáltatottsággal kapcsolatos megfontolások indokolhatják a kisebb beavatkozással járó intézkedéseket, vagy bizonyos esetekben egyenesen megtilthatják a fogva tartást.

Általános tendenciák

A bíróságok valamennyi tagállamban a bizonyítási küszöbök és a kockázatalapú indokolások kombinációjára támaszkodnak annak meghatározásához, hogy indokolt-e az előzetes letartóztatás. Az előzetes letartóztatás elrendelésének küszöbértékét, például az „alapos gyanút” vagy a „bűnösségre utaló komoly jeleket” azonban a tagállamok eltérően határozzák meg. A bírói mérlegelési jogkör központi szerepet játszik a tagállamokban, és egyetlen rendszer sem támaszkodik automatizált eszközökre. Számos tagállamban figyelembe veszik a kiszolgáltatottsággal kapcsolatos megfontolásokat.

3. Az előzetes letartóztatásra vonatkozó határozatok indokolása

(22) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az igazságügyi hatóságok minden olyan határozata, amely előzetes letartóztatás elrendelésére, előzetes letartóztatás meghosszabbítására vagy alternatív intézkedések elrendelésére irányul, kellően megalapozott és indokolt legyen, és utaljon a gyanúsított vagy vádlott azon sajátos körülményeire, amelyek indokolják a fogva tartását. Az érintett személy rendelkezésére kell bocsátani a határozat egy példányát, amelynek tartalmaznia kell azokat az indokokat is, amelyek miatt az előzetes letartóztatás alternatívái nem tekinthetők megfelelőnek.

A bírói indokolás alapvető biztosíték, amely biztosítja az átláthatóságot, a méltányosságot és a jogszerűséget az előzetes letartóztatás elrendelése és fenntartása során. Valamennyi tagállam előírja a bíróságok számára, hogy indokolással ellátott határozatokat bocsássanak ki, amelyek részletezik a fogva tartást alátámasztó ténybeli és jogalapot, valamint kifejtik, hogy az alternatívák miért nem megfelelőek, és bizonyítják, hogy az őrizet fenntartása továbbra is szükséges és arányos.

Az szabadságelvonással járó intézkedést elrendelő határozatnak azonosítania kell a vádlottat, meg kell jelölnie a feltételezett bűncselekményeket, hivatkoznia kell a vonatkozó rendelkezésekre, fel kell vázolnia a fogva tartás okait, és meg kell jelölnie mind a gyanút, mind a szükségességet alátámasztó ténybeli alapot.

Számos tagállam szigorú határidőket állapított meg az írásbeli határozatok kibocsátására, amelyek a haladéktalan kiadástól a 24 vagy 48 órán belüli kézbesítésig terjednek. Az írásbeli indokolás elengedhetetlen a fellebbezéshez, és annak elmulasztása jellemzően érvénytelenné teszi a végzést.

A bíróságoktól elvárják, hogy a sablonos vagy egységesített megfogalmazás helyett személyre szabott indokolást adjanak, bár egyes tagállamokban még mindig használnak ilyen szövegezést. Az igazságügyi hatóságoknak meg kell vizsgálniuk a személyes körülményeket, és alá kell támasztaniuk, hogy a fogva tartás miért elengedhetetlen az adott ügyben. Az arányossági értékeléseket, amelyek megkövetelik a közérdek és a személyes szabadság kifejezett mérlegelését, számos tagállamban formalizálták. Más rendszerek az ítélkezési gyakorlatra támaszkodnak hasonló kötelezettségek előírásához.

Valamennyi tagállam előírja a bíróságok számára, hogy a fogva tartás elrendelése előtt indokolják meg az előzetes letartóztatás alternatíváinak elutasítását. A közös okok közé tartozik a bűncselekmény súlyossága, a feltételek korábbi be nem tartása, az állandó lakóhely hiánya vagy a bűnismétlés magas kockázata. A kevésbé formális követelményeket támasztó tagállamokban a bíróságok implicit módon továbbra is foglalkozhatnak az alternatívákkal.

A határozatokat haladéktalanul közölni kell a vádlottal, szükség esetén fordítással együtt. Egyes tagállamok szóbeli határozatokat hoznak, amelyekről ezután írásbeli másolatot készítenek; mások azonnal kézbesítik az írásos dokumentációt.

Általános tendenciák

Míg a legtöbb tagállam előírja a bírák számára, hogy az előzetes letartóztatás elrendelésekor egyedi és indokolással ellátott határozatokat hozzanak, az indokolás különböző formákat ölthet, és egyes tagállamok egységesített szövegezésre vagy sablonokra támaszkodnak. A legtöbb tagállam az írásbeli határozatok kibocsátására is szigorú határidőket ír elő. Az alternatívák mérlegelésére és elutasítására vonatkozó kötelezettség a gyakorlatban minden tagállamban fennáll, még ott is, ahol kevésbé formalizált.

4. Az előzetes letartóztatás időszakos felülvizsgálata

(23) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy egy igazságügyi hatóság rendszeres időközönként felülvizsgálja azon indokok érvényességét, amelyek alapján a gyanúsítottat vagy vádlottat előzetes letartóztatásban tartják. Amint a fogva tartás indoka megszűnik, a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a gyanúsítottat vagy vádlottat indokolatlan késedelem nélkül szabadon bocsássák.

(24) A tagállamoknak lehetővé kell tenniük, hogy az előzetes letartóztatásra vonatkozó határozatok időszakos felülvizsgálatát a gyanúsított vagy vádlott vagy valamely igazságügyi hatóság hivatalból történő kérésére kezdeményezzék.

(25) A tagállamoknak elvben legfeljebb egy hónapra kell korlátozniuk a felülvizsgálatok közötti időtartamot, kivéve azokat az eseteket, amikor a gyanúsítottnak vagy vádlottnak joga van ahhoz, hogy bármikor szabadon bocsátás iránti kérelmet nyújtson be, és indokolatlan késedelem nélkül határozatot kapjon a kérelemről.

Az előzetes letartóztatás rendszeres bírósági felülvizsgálata valamennyi tagállamban alapvető biztosíték, amely biztosítja, hogy a szabadságelvonás az eljárás során mindvégig indokolt maradjon. Valamennyi tagállam biztosít mechanizmusokat a fogva tartás újraértékelésére, bár ezek felépítése, a gyakoriság és az eljárási részletek jelentősen eltérnek. A felülvizsgálatra jogszabályban meghatározott időközönként, kulcsfontosságú eljárási szakaszoknál, illetve a védelem vagy az ügyészség kérésére kerülhet sor.

A rögzített időközönkénti felülvizsgálatot alkalmazó tagállamokban a bíróságok néhány hetente vagy havonta újraértékelik a fogva tartást. Ezek a gyakori, ütemezett felülvizsgálatok biztosítják, hogy a bírák értékeljék, hogy a fogva tartás okai továbbra is fennállnak-e, hogy a gyanú továbbra is kellően megalapozott-e, és hogy az előzetes letartóztatást helyettesíthetik-e alternatívák. Más rendszerek a felülvizsgálatot az eljárási szakaszokhoz kötik, például a nyomozati lépések befejezéséhez vagy az ügynek az eljáró bíróságokhoz való áthelyezéséhez. A harmadik csoport elsősorban a védelem által kezdeményezett felülvizsgálatokra támaszkodik, bár a bíróságok továbbra is hatáskörrel rendelkeznek a fogva tartás hivatalból történő felülvizsgálatára.

A vádlott és a védő jellemzően részt vehet a felülvizsgálati eljárásban. Számos tagállam szóbeli meghallgatást ír elő, amelynek során a vádlottat bíróság elé állítják, míg más tagállamok a rutinszerű felülvizsgálatoknál lehetővé teszik az írásbeli eljárásokat. A szóbeli meghallgatások általában magukban foglalják az ügyészség részvételét, és engedélyezik a védelemnek a beadványokat, a bizonyítékok bemutatását és a szabadon bocsátás iránti kérelmeket. Szükség esetén általában tolmácsolást és fordítást biztosítanak.

Számos tagállamban a fogva tartást újraértékelő bírácnak ismét meg kell vizsgálniuk a gyanú bizonyítéki alapját, a kockázati tényezők relevanciáját és erejét, valamint az előzetes letartóztatás fenntartásának arányosságát az eltelt idő fényében. A bíróságoknak általában azt is mérlegelniük kell, hogy az ügy fejleményei – például a szökés kockázatának csökkenése, a nyomozási cselekmények elvégzése vagy a személyes körülmények javulása – indokolják-e az előzetes letartóztatás kisebb beavatkozással járó alternatív intézkedésekkel való helyettesítését.

Egyes tagállamok megkövetelik, hogy a körülmények változásait minden felülvizsgálat során kifejezetten elemezzék.

A felülvizsgálati határozatok időben történő közlése bevett gyakorlat a tagállamokban. Az értesítéseket általában írásban küldik meg a vádlottnak, a védőnek és az illetékes hatóságoknak. Egyes tagállamokban az automatizált vagy központosított kommunikációs rendszerek megkönnyítik a határozatok és a meghallgatási időpontok gyors továbbítását.

A fogva tartás időtartamának növekedésével a bírósági ellenőrzés számos rendszerben intenzívebbé válik. Előfordulhat, hogy magasabb fokú bíróságoknak kell felülvizsgálni a meghosszabbított fogva tartást, vagy bizonyos időtartamok elteltével különleges felügyeleti eljárások válhatnak alkalmazandóvá.

Általános tendenciák

A legtöbb tagállamban szükség van az előzetes letartóztatás rendszeres, gyakran meghatározott időközönkénti bírósági felülvizsgálatára. Mindazonáltal e felülvizsgálatok időzítése, gyakorisága és alapossága jelentős eltéréseket mutat. Számos tagállamban írásbeli eljárás keretében végzik el a felülvizsgálatokat.

5. A gyanúsított vagy vádlott meghallgatása

(26) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a gyanúsítottat vagy vádlottat személyesen vagy jogi képviselőn keresztül, kontradiktórius szóbeli tárgyaláson meghallgassák, mielőtt az illetékes igazságügyi hatóság az előzetes letartóztatásról határoz. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az előzetes letartóztatásra vonatkozó határozatokat indokolatlan késedelem nélkül meghozzák.

(27) A tagállamoknak biztosítaniuk kell a gyanúsított vagy vádlott észszerű időn belüli tárgyaláshoz való jogát. A tagállamoknak különösen arról kell gondoskodniuk, hogy azokat az ügyeket, amelyekben előzetes letartóztatást rendeltek el, sürgősen és kellő gondossággal kezeljék.

Az előzetes letartóztatást elrendelő vagy meghosszabbító határozat meghozatala előtti meghallgatáshoz való jog valamennyi tagállamban biztosított. Valamennyi tagállam előírja, hogy a szabadságuktól megfosztott személyeket haladéktalanul igazságügyi hatóság elé kell állítani, és lehetőséget kell biztosítani számukra álláspontjuk személyes vagy védő útján történő kifejtésére.

A fogvatartottak bíróság elé állítására vonatkozó törvényes határidők általában szigorúak, jellemzően 24 és 48 óra között mozognak. Néhány tagállam kivételes esetekben 72 vagy 96 óráig terjedő időtartamot engedélyez, de ezek a hosszabbítások továbbra is korlátozottak. A meghallgatásokat haladéktalanul le kell folytatni, és a jogszabályban előírt határidők túllépése gyakran automatikus szabadon bocsátást eredményez.

A fogva tartással kapcsolatos meghallgatások a tagállamokban szóbeliek és kontradiktóriusak. A meghallgatásokat a védő és adott esetben az ügyészség részvételével folytatják le. A védő általi képviselőt többnyire kötelező, és az eljárás jogszerűen nem folytatható ügyvéd jelenléte nélkül. A vádlott és védője közötti bizalmas kommunikáció a tisztességes eljárás alapvető elemeként védelmet élvez.

A vádlottnak személyesen kell megjelennie az első fogva tartással kapcsolatos meghallgatáson. A későbbi meghallgatások videokonferencia útján is lefolytathatók, bár a tagállamok jogszabályai eltérnek abban a tekintetben, hogy ehhez szükség van-e a vádlott hozzájárulására. Egyes tagállamok tiltják a távoli részvételt az első meghallgatásokon annak biztosítása érdekében, hogy a bírák közvetlenül mérhessék fel az érintett személyt az előzetes letartóztatás elrendelése előtt.

Az ügyek anyagaihoz való hozzáférés elengedhetetlen a tényleges részvételhez. Számos rendszer azonnali hozzáférést biztosít a releváns bizonyítékokhoz az előzetes letartóztatás kérelmezését követően, míg mások szigorú határidőket írnak elő a meghallgatás előtti közlésre.

A meghallgatásokat hivatalosan dokumentálják. Minden tagállamban kötelező írásbeli jegyzőkönyvet készíteni, és az audiovizuális felvételek egyre elterjedtebbek. A meghallgatások időtartama változó: egyes tagállamok rövid, célzott meghallgatásokat tartanak, amelyek csak körülbelül 15 percig tartanak, míg az összetett ügyekben vagy a több személyt érintő eljárásokban a meghallgatások jelentősen hosszabbak lehetnek, és akár több órára is nyúlhatnak. A határozatokat többnyire azonnal vagy röviddel a meghallgatás után hozzák meg.

Egyes tagállamok rendkívül strukturált és formalizált meghallgatási eljárásokat működtetnek az időzítésre, a dokumentációra és a bizonyítási jogokra vonatkozó részletes jogi követelményekkel. Mások rugalmasabb megközelítéseket alkalmaznak. A videokonferenciával kapcsolatos gyakorlatok igen eltérőek, ami a technológiai infrastruktúra, a jogi kultúra és a vádlott fizikai jelenlétének szükségességével kapcsolatos nézetek közötti különbségeket tükrözi.

Általános tendenciák

Bár az összehasonlító elemzés azt mutatja, hogy a tagállamok általában biztosítják a gyanúsítottak meghallgatáshoz való jogát az előzetes letartóztatásról szóló határozat meghozatala előtt, különbségek vannak az ügyiratokhoz való hozzáférés és a védővel való kommunikációhoz való jog terén. A videokonferenciával kapcsolatos gyakorlatok tagállamonként igen eltérő.

6. Hatékony jogorvoslat és a fellebbezéshez való jog

(28) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a szabadságuktól megfosztott gyanúsítottak vagy vádlottak bírósághoz fordulhassanak, amely hatáskörrel rendelkezik a fogva tartásuk jogszerűségének felülvizsgálatára és adott esetben a szabadon bocsátásuk elrendelésére.

(29) A tagállamoknak biztosítaniuk kell az előzetes letartóztatásról szóló határozat hatálya alá tartozó gyanúsítottak vagy vádlottak számára az ilyen határozat elleni fellebbezési jogot, és e jogukról a határozat meghozatalakor tájékoztatniuk kell őket.

Az előzetes letartóztatás megtámadásának lehetősége alapvető biztosíték, amely valamennyi nemzeti rendszerbe beépül. A tagállamok számos lehetőséget biztosítanak a szabadságelvonnással járó intézkedést elrendelő határozatok megtámadására, biztosítva az egyének ténylegesen hozzáférését az igazságszolgáltatáshoz.

Általában három fő jogorvoslati eszköz áll rendelkezésre. Az első az előzetes letartóztatást elrendelő vagy fenntartó határozattal szembeni rendes jogorvoslat. Az ilyen fellebbezéseket jellemzően magasabb fokú bíróságok vizsgálják felül, és azokról megszabott határidőn belül döntenek az előzetes letartóztatás indokolatlan meghosszabbodásának elkerülése érdekében. A második jogorvoslati eszköz szabadon bocsátás iránti vagy az előzetes letartóztatás kevésbé korlátozó intézkedésekkel való felváltása iránti kérelmekből áll. Ezeket általában az eljárás során bármikor be lehet nyújtani. A harmadik jogorvoslati eszköz a *habeas corpus* alapul – a fogva tartás jogszerűségének felülvizsgálatára irányuló eljárás –, amely lehetővé teszi a fogvatartottak számára, hogy vitassák fogva tartásuk jogszerűségét.

Az egyéneket a határozat meghozatalakor azonnal tájékoztatni kell a fogva tartás megtámadásához való jogukról. Az írásbeli határozatok gyakran tartalmazzak kifejezett tájékoztatást a fellebbezési jogokról. A tolmácsolási és fordítási szolgáltatások biztosítják, hogy a vádlottak a nyelvi akadályoktól függetlenül megértsék a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségeket.

A fellebbezések jellemzően nem függesztik fel az előzetes letartóztatást elrendelő határozatok végrehajtását, a bíróságoknak azonban haladéktalanul döntenüik kell azokról. A határidők tagállamonként eltérőek, a 24 órán belüli határozatoktól a többnapos vagy hetes időszakokig, illetve a határidők teljes hiányáig terjednek. Azokban a tagállamokban azonban, ahol nincs jogszabályban előírt határidő, a bíróságok előnyben részesítik az előzetes letartóztatás elleni fellebbezéseket az őrizet indokolatlan folytatásának megelőzése érdekében.

A felülvizsgálatot végző bíróságok mind a jogszerűséget, mind az arányosságot értékelik. Értékelik, hogy a gyanú és az előzetes letartóztatás indokai továbbra is fennállnak-e, és hogy az előzetes letartóztatás alternatívái kellőképpen csökkenthetik-e a kockázatokat. Ha az előzetes letartóztatás alapja megszűnik, a bíróságoknak el kell rendelniük a fogva tartott személy szabadon bocsátását. Egyes tagállamokban léteznek gyorsított bírósági felülvizsgálati eljárások (mint a *référé-liberté*), amelyeket kifejezetten a sürgős ügyek kezelésére dolgoztak ki.

Bár kevés tagállam biztosít speciális mechanizmusokat a kiszolgáltatott helyzetben lévő fogvatartottak számára, az általános bírósági felülvizsgálati és fellebbezési eljárások ilyen esetekben is alkalmazandók. A költségmentesség széles körben elérhető, és a képviselőt gyakran kötelező, amely biztosítja a jogorvoslathoz való hatékony hozzáférést.

Általános tendenciák

Valamennyi tagállam elismeri az előzetes letartóztatásról szóló határozatokkal szembeni fellebbezés jogát, bár a határidők és az értesítési gyakorlatok eltérőek. Egyes tagállamok akár 24 órás határidőket is előírnak, ami aggályokat vet fel a jogorvoslathoz való tényleges hozzáféréssel kapcsolatban.

7. Az előzetes letartóztatás időtartama

(30) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az előzetes letartóztatás időtartama ne haladja meg az adott bűncselekményért kiszabható büntetést, és ne legyen aránytalan ahhoz képest.

(31) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az előzetes letartóztatás időtartama ne sértse a fogva tartott személynek az észszerű időn belüli bírósági tárgyaláshoz való jogát.

(32) A tagállamoknak prioritásként kell kezelniük az előzetes letartóztatásban lévő személyt érintő ügyeket.

A tagállami rendszerek jogszabályi korlátok és folyamatos arányossági értékelések révén szabályozzák az előzetes letartóztatás megengedhető időtartamát. Bár a megközelítések eltérőek, valamennyi tagállam biztosítja, hogy az előzetes letartóztatás ne legyen határozatlan idejű, és meg kell szűnnie, ha már nem indokolt – amikor az előzetes letartóztatás indokai már nem állnak fenn.

Egyes tagállamok szigorú maximális időtartamokat írnak elő az előzetes letartóztatásra vonatkozóan, amelyek a bűncselekmény jellegétől vagy az eljárási szakasztól függően változnak. Ezek az időtartamok a kisebb súlyú bűncselekmények esetében néhány hónaptól a kivételesen súlyos bűncselekmények esetében több évig terjedhetnek. Az időtartamok lejártakor a szabadon bocsátás kötelező, bár a bíróságok szabadságelvonással nem járó alternatív intézkedéseket írhatnak elő az eljárási kötelezettségeknek való megfelelés biztosítása érdekében.

Más tagállamok vegyes modelleket alkalmaznak, amelyek a maximális időtartamokat bírói mérlegelési jogkörrel ötvözik a fogva tartás összetett esetekben történő meghosszabbítása érdekében. A meghosszabbításhoz általában bírósági engedélyre van szükség, és azt magasabb fokú bíróság vizsgálhatja.

A tagállamok harmadik csoportja nem jogszabályban rögzített maximális időtartamokra támaszkodik, hanem folyamatos arányossági felülvizsgálatnak veti alá az előzetes letartóztatást, és előírja, hogy a fogva tartásnak a körülmények és az eltelt idő fényében szükségesnek és észszerűnek kell maradnia.

Az időtartamok megsértésének megelőzésére szolgáló mechanizmusok közé tartoznak az elektronikus nyomkövető rendszerek, az ügyészi felügyelet és az automatizált figyelmeztetések, amelyek a határidők közeledtével értesítik a hatóságokat. Az ilyen rendszerek célja, hogy védelmet nyújtsanak a fogvatartási időtartamok túllépésével szemben.

Az eljárások késedelmek, amelyek meghosszabbíthatják a fogva tartást, általában az ügyek összetettségének, több vádlott érintettségének, határokon átnyúló nyomozásoknak, a szakértői bizonyításra való támaszkodásnak vagy a korlátozott igazságügyi erőforrásoknak tudhatók be. A legtöbb tagállam elismeri, hogy a meghosszabbított fogva tartás elsődleges oka az eljárások hatékonytalansága, nem pedig az előzetes letartóztatás szándékos túlzott alkalmazása.

A túlzott idejű vagy jogellenes fogva tartás miatti kártérítés számos rendszerben rendelkezésre áll, bár a jogosultság az ügy kimenetelétől vagy meghatározott jogszabályi kritériumoktól függhet, és a jogosultsági szabályok eltérőek. Egyes tagállamokban a kártérítéshez felmentő

ítélet szükséges, míg más tagállamokban a kártérítés akkor is elérhető, ha az eljárás olyan elítéléshez vezet, amely alapján az előzetes letartóztatás indokolatlan volt.

Általános tendenciák

A legtöbb tagállamban az előzetes letartóztatás maximális időtartama meghatározott, de a maximális időtartam néhány naptól több évig terjed. Még ott is, ahol vannak is időkorlátok, az eljárási késedelmek, az ügyek összetettsége és a bírósági ügghátralék gyakran a fogva tartás meghosszabbításához vezet.

8. Az előzetes letartóztatásban töltött idő levonása a jogerős büntetésből

(33) A tagállamoknak a kiszabott szabadságvesztés-büntetés időtartamából le kell vonniuk az ítélelhozatal előtti előzetes letartóztatás időtartamát, abban az esetben is, ha előzetes letartóztatás helyett alternatív intézkedéseket alkalmaztak.

Valamennyi tagállam elismeri azt az elvet, hogy az előzetes letartóztatásban töltött időt le kell vonni az elítélést követően kiszabott szabadságvesztés-büntetésből. Ez az elv megakadályozza a kétszeres büntetést, és biztosítja, hogy a szabadságtól való teljes megfosztás arányos és jogilag indokolt maradjon. Bár a levonás mértéke, a fogva tartást helyettesítő korlátozó alternatív intézkedések figyelembevétele és a számítási mechanizmusok eltérőek, az előzetes letartóztatásban már letöltött időt általában automatikusan levonják.

A hivatalos előzetes letartóztatást minden tagállamban napi alapon vonják le. Az ítéletet hozó bíróságok jellemzően közvetlenül alkalmazzák a levonást, bár egyes joghatóságokban a végrehajtó hatóságok felelősek a levonás kiszámításáért és alkalmazásáért, miután az ítélet jogerőre emelkedett. Egyes joghatóságokban az automatizált rendszerek elektronikusan követik nyomon az előzetes letartóztatás időtartamait a pontosság megkönnyítése és a hibák elkerülése érdekében. Más joghatóságokban a levonás bírósági ellenőrzésen vagy adminisztratív dokumentáción alapul.

Egyes tagállamok kiterjesztik a levonást az előzetes letartóztatás korlátozó alternatíváira, például a házi őrizetre, az elektronikus felügyeletre vagy az intenzív felügyeletre, és ezeket kellően hasonlóknak tekintik a fogva tartáshoz ahhoz, hogy indokolják a levonást. Ezekben a rendszerekben a korlátozó intézkedések az előírt korlátozás mértékétől függően egyenértékűen vagy arányosan vonhatók le. Más joghatóságok a levonást szigorúan az előzetes letartóztatás végrehajtására szolgáló létesítményekben történő hivatalos őrizetre korlátozzák, bár az ítélelhozatal során enyhítő körülménynek tekinthetik a korlátozó alternatívákat, még akkor is, ha azok hivatalosan nem csökkentik a büntetést.

Néhány tagállamban léteznek olyan átváltási képletek, amelyek a szabadságelvonás vagy a szabadságkorlátozás különböző formáit egyenértékű szabadságvesztési napokra fordítják le. Ezek a képletek a házi őrizet, a közérdekű munka, a pénzbüntetések vagy a jelentkezési kötelezettségek időszakait levonás céljából szabadságvesztési egyenértékre váltják át. Más

rendszerben a bíróságok az ítélkezési gyakorlatot alkalmazzák az arányos levonás meghatározására a korlátozások jellege alapján.

A levonással kapcsolatos viták ritkák, mivel a szabályok egyértelműen meghatározottak, és következetesen alkalmazzák őket. A kapcsolódó eljárásokban egymást átfedő előzetes letartóztatással járó helyzetek olyan jogszabályi rendelkezésekkel kezelhetők, amelyek elkerülik a kétszeres beszámítást. Amennyiben jogellenes vagy túlzott időtartamú előzetes letartóztatásra kerül sor, a kompenzációs mechanizmusok további biztosítékokat nyújtanak.

Általános tendenciák

A tagállamokban bevett gyakorlat, hogy az előzetes letartóztatásban töltött időt levonják a jogerős szabadságvesztés-büntetésből. Nincs azonban következetes megközelítés az alternatív intézkedések (pl. a házi őrizet vagy az elektronikus felügyelet) figyelembevételére a büntetések kiszámításakor. Csak néhány tagállam vonja le az alternatívák teljes körét, míg mások teljesen kizárják azokat.

A FOGVA TARTÁS ANYAGI FELTÉTELEIRE VONATKOZÓ MINIMÁLIS NORMÁK

1. Élettér

(34) A tagállamoknak minden fogvatartott számára legalább 6 m² alapterületet kell biztosítaniuk az egyszemélyes zárkákban és 4 m²-t a többszemélyes zárkákban. A tagállamoknak garantálniuk kell, hogy az egyes fogvatartottak számára rendelkezésre álló abszolút minimális személyes élettér – a többszemélyes zárkákban is – fogvatartott személyenként legalább 3 m² alapterületnek feleljen meg. Amennyiben a fogvatartott számára rendelkezésre álló személyes élettér 3 m² alatt van, az EJEE 3. cikke megsértésének megalapozott gyanúja merül fel. A rendelkezésre álló élettér kiszámításakor figyelembe kell venni a bútorok által elfoglalt területet, a szaniterhelyiségek által elfoglalt területet azonban nem.

(35) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy ha kivételes esetben az egy fogvatartottra jutó minimális alapterület 3 m² alá csökken, ez egy rövid, alkalmoszerű és csekély mértékű csökkenés legyen, és a zárkán kívüli megfelelő mozgásszabadsággal és megfelelő, zárkán kívüli tevékenységekkel járjon együtt. A tagállamoknak továbbá biztosítaniuk kell, hogy ilyen esetekben a létesítményben történő fogva tartás általános feltételei megfelelőek legyenek, és hogy az érintett személy fogva tartásának körülményei között ne legyenek egyéb súlyosbító tényezők, például a zárkákra vagy a szaniterhelyiségekre vonatkozó szerkezeti minimumkövetelmények hiányosságai.

(36) A tagállamoknak garantálniuk kell, hogy a fogvatartottak zárkáiba bejusson a természetes fény és a friss levegő.

Az elhelyezési normák a fogvatartási létesítményekben a jogi kötelezettségek, az igazgatási gyakorlat és az olyan anyagi korlátok kombinációját tükrözik, mint a túlszűfolttság. Míg a legtöbb tagállam kötelező minimumkövetelményeket ír elő a személyes élettérre, a szaniterhelyiségekre, a világításra, a szellőztetésre és az alvóhelyekre vonatkozóan, az ezeknek való megfelelés a strukturális és működési nehézségek miatt igen eltérő.

Sok tagállam elsődleges jogszabályokon, rendeleteken vagy igazgatási szabályokon keresztül írja elő a kötelezően biztosítandó tér méretét (négyzetméterben meghatározva). Más tagállamok szakpolitikai iránymutatásokra vagy nem kötelező erejű normákra támaszkodnak. Még a kötelező normákkal rendelkező joghatóságok között is jelentősen eltér a minimális személyes tér mérete. Egyes rendszerek akkora helyet írnak elő fogvatartottanként, amely szorosan igazodik az ajánlott szintekhez, míg mások az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatában és a fogva tartásról szóló ajánlásban meghatározott normáknál jelentősen alacsonyabb értékeket határoznak meg. Néhány joghatóság kivételesen alacsony, 2 m²-es minimális személyes teret engedélyez meghatározott körülmények között, például ideiglenes túlszűfolttság vagy rövid távú elhelyezés esetén. A tagállamokban az egyszemélyes zárkákban a személyes tér 2 és 12 m² között mozog, ami azt mutatja, hogy az Unióban nagyon nagy eltérések vannak a fogvatartottak alapvető életszínvonalában.

Az ezeknek a normáknak való megfelelés változó. Több tagállam arról számolt be, hogy minden fogvatartott hozzájut legalább a minimálisan szükséges térhez, és egyetlen fogvatartott sem rendelkezik 4 m²-nél kisebb személyes térrel. Más tagállamok arról számoltak be, hogy a

fogvatartottak kis hányada kevesebb személyes térrel rendelkezik, mint az ajánlott küszöbértékek. Néhány olyan tagállamban azonban, ahol jelentős a túlszűfolttság, a fogvatartottak nagy százaléka (több mint 50 %) 4 m²-nél kisebb személyes térrel rendelkezik. Az ilyen rendszerekben a túlszűfolttság számos büntetés-végrehajtási intézményt is érint.

Csak a tagállamok kisebbsége használ korszerű kihasználtság-kezelési informatikai eszközöket a megfelelés nyomon követésére és a kapacitáskorlátok túllépése esetén figyelmeztetések kiadására. A tagállamok többsége manuális nyomon követésre, időszakos jelentéstételre vagy a felügyeleti szervek által végzett ellenőrzésekre támaszkodik.

Az alvóhelyek eltérőek. Számos rendszer arról számolt be, hogy a fogvatartottak nem alszanak földre fektetett matracokon vagy háromszintes emeletes ágyakon. Amennyiben ilyen helyzetek előfordulnak, azokat ritkaként, ideiglenesként vagy meghatározott biztosított zárkákra korlátozódóként írják le. Néhány joghatóság arról számolt be, hogy a túlszűfolttság miatt széles körben használnak háromszintes emeletes ágyakat vagy jelentős számú fogvatartott alszik a földön.

A legtöbb tagállam jelentése szerint a fogvatartottak zárkáiba bejut a természetes fény és a friss levegő. A dohányzási szabályok eltérőek: számos tagállam engedélyezi a dohányzást az egyszemélyes zárkákban vagy a többszemélyes zárkákban csak az összes fogvatartott beleegyezésével, míg más tagállamok teljes mértékben tiltják a beltéri dohányzást.

A nem megfelelő élettér esetében a jogorvoslatok terén is nagyok az eltérések. Egyes tagállamok több zárkán kívül töltött időt vagy áthelyezési lehetőségeket biztosítanak, míg mások lehetővé teszik a bírósági felülvizsgálatot, a panasztételi eljárásokat vagy a büntetések csökkentését. Azokban a rendszerekben, ahol a jogszabályban előírt térkövetelmények alacsonyak, vagy ahol széles körben elterjedtek a kivételek, a jogorvoslatok gyakran korlátozottak.

Általános tendenciák

Az élettérrel kapcsolatos előírások tagállamonként igen eltérőek. Míg számos tagállam megfelelő teret és életkörülményeket biztosít, más tagállamok súlyos börtöntúlszűfolttsági problémákkal szembesülnek, ami hatással van a minimumkövetelményeknek való megfelelésre, és ahhoz vezet, hogy egyes fogvatartottak hosszabb ideig matracokon alszanak. A nyomonkövetési rendszerek javulnak, de továbbra is következetlenek.

2. Elhelyezés

(37) A tagállamokat arra ösztönözzük – a gyermekek esetében pedig gondoskodniuk kell arról –, hogy a fogvatartottakat lehetőség szerint az otthonuk közelében található fogvatartási létesítményekben vagy a társadalmi rehabilitációjuk céljára alkalmas egyéb helyeken helyezték el.

(38) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az előzetes letartóztatásban lévőket az elítéltektől elkülönítve tartsák fogva. A nőket a férfiaktól elkülönítve kell tartani. A gyermekeket nem szabad a felnőttekkel együtt tartani, kivéve, ha ez a gyermek mindenek felett álló érdekét szolgálja.

(39) Amikor a fogva tartott gyermek eléri a 18 éves kort – és adott esetben a 21 év alatti fiatal felnőtteknél –, a tagállamoknak biztosítaniuk kell azt a lehetőséget, hogy – amennyiben indokolt, és figyelembe véve az érintett személy körülményeit – továbbra is a többi fogva tartott felnőttkorútól elkülönítve folytatódjon a fogva tartás, feltéve, hogy ez összeegyeztethető az említett személlyel együtt fogva tartott gyermek mindenek fölött álló érdekével.

Az elhelyezési szakpolitikák azt szabályozzák, hogy a fogvatartottakat földrajzilag hol helyezik el, és hogyan különítik el őket a létesítményeken belül.

A tagállamokban az elhelyezésre vonatkozó döntések figyelembe veszik a fogvatartottak családi kapcsolatait és korábbi tartózkodási helyét. A család közelsége széles körben elismerten fontos a kapcsolatok fenntartása és a reintegráció támogatása szempontjából. A család lakóhelye alapján történő elhelyezést azonban gyakran korlátozza az, hogy a fogvatartottakat a megfelelő biztonsági szintekhez, kezelési programokhoz vagy rendelkezésre álló férőhelyekhez kell hozzárendelni. Az orvosi vagy pszichológiai szükségletek kielégítésére szolgáló szakosodott létesítmények szükségessé tehetik az hazai régiótól távoli elhelyezést.

A legtöbb rendszer különválasztja az előzetes letartóztatásban lévő és az elítélt fogvatartottakat, bár egyes tagállamokban ezek a csoportok a nap folyamán közös tevékenységekben vesznek részt. Mindazonáltal az elkülönítés javára szóló vélelem széles körben érvényesül az ártatlanság védelmének védelme érdekében.

A nemek szerinti elkülönítés szinte egyetemes. A nőket jellemzően külön létesítményekben vagy a vegyes intézményeken belül külön egységekben tartják. Egyes rendszerek lehetővé teszik a nők számára, hogy felügyelet mellett vegyes tevékenységekben vegyenek részt, bár az elhelyezés különálló.

A kiskorúak felnőttektől való elkülönítését széles körben alkalmazzák. A 18 év alatti gyermekeket általában speciális, fiatalkorúak számára kialakított intézményekben vagy külön részlegeken helyezik el. Az életkori küszöbértékek néhány tagállamban eltérőek, és egyes tagállamok bizonyos feltételek mellett kiterjesztik a fiatalkorúakéhoz hasonló elhelyezést a 21 vagy akár 24 év alatti személyekre. Néhány rendszer lehetővé teszi fiatal felnőttek (18 és 21 év közöttiek) eseti elhelyezését gyermekekkel, vagy fordítva, idősebb serdülők elhelyezését felnőttekkel, amennyiben ezt megfelelőnek ítélik.

A fiatal felnőttek támogatásának gyakorlatai szélesebb körben térnek el egymástól. Egyes tagállamok szakosodott egységeket vagy ifjúságorientált programokat biztosítanak, míg mások további oktatási és rehabilitációs támogatással integrálják a fiatal felnőtteket a büntetés-végrehajtási intézetek lakói közé.

Általános tendenciák

Az elhelyezési gyakorlatok közös célokat tükröznek – a kiszolgáltatott fogvatartottak védelmét, az előzetes letartóztatásban lévők ártatlansága védelmének megőrzését és a rehabilitáció lehetővé tételét –, a végrehajtás azonban a létesítmény kialakításától és kapacitásától függ. A nők és gyermekek elkülönített elhelyezését következetesen prioritásként kezelik, míg a fiatal felnőttek helyzete eltérő. A család közelségét fontosnak, de nem meghatározónak tekintik, mivel a operatív követelmények gyakran elsőbbséget élveznek.

3. Higiéniai és szanitációs feltételek

(40) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a szaniterhelyiségek mindenkor hozzáférhetőek legyenek, és megfelelő intimitást biztosítsanak a fogvatartottak számára, beleértve a többszemélyes zárkákban található lakóterektől való tényleges szerkezeti elkülönítésüket.

(41) A tagállamoknak hatékony intézkedéseket kell hozniuk annak érdekében, hogy fertőtlenítés és gázosítás révén fenntartsák a magas szintű higiéniai normákat. A tagállamoknak továbbá biztosítaniuk kell, hogy a fogvatartottakat ellássák alapvető higiéniai termékekkel, többek között intimbetéttel, és hogy a zárkákban legyen meleg és folyó víz.

(42) A tagállamoknak biztosítaniuk kell a fogvatartottak számára a megfelelő, tiszta ruházatot és ágyneműt, valamint az ilyen tárgyak tisztán tartásához szükséges eszközöket.

A higiéniai és szanitációs feltételek központi szerepet játszanak a fogvatartási létesítményekben a méltóság, az egészség és a betegségmegelőzés szempontjából. A legtöbb tagállam arról számolt be, hogy a fogvatartottak bármikor hozzáférnek az alapvető szaniterhelyiségekhez (WC-khez és mosdókagylókhoz), akár a zárkákban belül, akár a személyzet által közvetlenül hozzáférhető közös helyiségekben. A zárkákban belüli biztosított higiéniai ellátottság mértéke és minősége tagállamonként jelentősen eltér.

A legtöbb tagállam szinte minden zárkában biztosít WC-t és mosdókagylót is. Egyesek valamennyi zárka teljes lefedettségéről számoltak be, míg mások részleges ellátottságot jeleztek, különösen a régebbi létesítményekben vagy a többszemélyes zárkákban. Egyes rendszerek az összes zárka kevesebb mint 50 %-ában biztosítják ezeket a létesítményeket, ennek következtében a fogvatartottaknak közös szaniterhelyiségeket kell használniuk.

A WC-használat során az intimitás nagymértékben függ attól, hogy a WC-k le vannak-e választva. Egyes tagállamok az egyetemes vagy közel egyetemes leválasztásról számoltak be, míg mások ezt a zárkák csak kevesebb mint 50 %-ában biztosítják. A többszemélyes zárkákban különösen gyakoriak a nem leválasztott WC-k, ami aggályokat vet fel a méltósággal és az intimitással kapcsolatban.

Egyes tagállamok fertőzésekről vagy egészségügyi problémákról, például penészről, rovarokról, patkányokról vagy ágyipoloskákról számoltak be, bár általában korlátozott számú létesítménnyel kapcsolatban. Néhány tagállam az intézmények nagy részét érintő, szélesebb

körü problémákról számolt be. A megelőző intézkedések közé tartozik a kártevők elleni rendszeres védekezés, a szellőzés javítása, valamint a matracok cseréje vagy hőkezelése.

A folyóvíz általában elérhető a tagállamokban, bár a meleg vízhez való hozzáférés következtelen. Egyes tagállamok minden zárkában biztosítanak meleg vizet; mások pedig a zárkák több mint 50 %-ában. Egy kisebb csoport arról számolt be, hogy a meleg víz a zárkákban korlátozottan vagy egyáltalán nem áll rendelkezésre, ezért a fogvatartottaknak szabályozott ütemterv szerint közös létesítményekben kell zuhanyozniuk.

A zuhanyzás gyakorisága rendszerenként eltérő, a napi lehetőségtől a heti egy vagy két alkalomig terjed, és egyes rendszerek gyakoribb hozzáférést biztosítanak a nők számára.

Széles körben elterjedtek az olyan higiéniai termékek, mint a szappan, a sampon és a női higiéniai cikkek. A legtöbb tagállam ingyenesen biztosítja ezeket a termékeket, bár egyes tagállamok lehetővé teszik a fogvatartottak számára, hogy további készleteket vásároljanak.

A ruházatot és az ágyneműt általában ingyenesen biztosítják, különösen a bekerüléskor. A mosási lehetőségek eltérők, a ruházat és az ágyneműk hetente egyszer vagy kétszer történő mosása bevett gyakorlat. Egyes rendszerek lehetővé teszik a fogvatartottak számára, hogy a közös mosodai létesítményeket személyes mosási célra is használhassák.

Általános tendenciák

A higiéniai normák tagállamonként igen eltérőek. Míg számos tagállam biztosítja a megfelelő higiénés körülményeket és az intimitást a zárkákban, máshol közösek a tisztálkodóhelyek, vagy nem választják le a WC-ket, különösen a többszemélyes zárkákban. A meleg vízhez való hozzáférés és a zuhanyzás gyakorisága jelentősen eltér, ami az infrastrukturális különbségeket tükrözi. Egyes tagállamokban továbbra is problémát jelentenek a fertőzések.

4. Táplálkozás

(43) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az élelmiszerek mennyisége és minősége megfelelő legyen ahhoz, hogy kielégítse a fogvatartottak táplálkozási szükségleteit, valamint hogy az élelmiszereket higiénikus körülmények között készítsék el és szolgálják fel. A tagállamoknak továbbá garantálniuk kell, hogy a fogvatartottak számára mindenkor tiszta ivóvíz álljon rendelkezésre.

(44) A tagállamoknak olyan tápláló étrendet kell biztosítaniuk a fogvatartottak számára, amely figyelembe veszi életkorukat, fogyatékoságukat, egészségi állapotukat, fizikai állapotukat, vallásukat, kultúrájukat és munkájuk jellegét.

A táplálkozás a fogvatartottak egészségének és jóllétének alapvető eleme, és a legtöbb tagállam elismeri a kiegyensúlyozott és megfelelő kalóriatartalmú étkezések biztosításának kötelezettségét. A legtöbb tagállam napi három étkezés biztosítására törekszik, fogvatartottanként jellemzően 2 200 és 3 000 kcal közötti kalóriatartalommal. Egyesek kifejezetten összehangolják előírásaikat a nemzeti táplálkozási iránymutatásokkal, vagy orvosi felügyeletet építenek be a megfelelőség biztosítása érdekében.

Az élelmiszerekre fordított napi kiadások tagállamonként jelentősen eltérnek. Egyesek viszonylag magas kiadási szintről számoltak be, ami sokszínű és tápanyagokban változatos étrendet tesz lehetővé. Mások lényegesen alacsonyabb költségvetéssel működnek, egyes esetekben fogvatartottanként naponta kevesebb mint 2 EUR összeggel. Ezek a különbségek (a fogvatartottankénti napi 2 EUR-nál alacsonyabb összegtől a 10 EUR-nál magasabb összegig) aggályokat vetnek fel azzal kapcsolatban, hogy az élelmiszerek minősége és változatossága fenntartható-e az alacsony költségvetésű rendszerekben, annak ellenére, hogy valamennyi joghatóság megerősíti a minimális étrendi előírásoknak való megfelelést.

A legtöbb tagállam biztosítja az étrend hozzáigazítását az orvosi kezelésre szoruló állapotokhoz, az allergiákhoz, az életkorral összefüggő szükségletekhez, a terhességhez, a szoptatáshoz és a vallási előírásokhoz. A vegetáriánus étrend széles körben elterjedt, és egyre több vegán étrend áll rendelkezésre. Egyes tagállamok kiegészítő étkezést vagy módosított étkezési rendet is biztosítanak a munkát vagy fizikailag megterhelő tevékenységet végző fogvatartottak számára.

Minden tagállam arról számolt be, hogy a tiszta ivóvízhez való állandó hozzáférés egyetemleges.

Általános tendenciák

A kalóriabevitelre és az étrendi változatosságra vonatkozó előírások nagyrészt következetesek a tagállamokban, de az élelmiszer-költségvetések jelentősen eltérnek egymástól, fogvatartottanként napi 2 EUR alatti összegtől több mint 10 EUR összegig terjednek. A magasabb kiadásokkal működő rendszerek könnyebben tudnak friss és változatos élelmiszereket biztosítani, míg az alacsony kiadásokkal működő rendszerek esetében fennáll annak a kockázata, hogy a formális megfelelés ellenére kevésbé változatos vagy gyengébb minőségű lehetőségekre támaszkodnak. A vallási és orvosi igényeknek megfelelő étkezési lehetőségek valamennyi tagállamban széles körben beépültek. A tiszta ivóvízhez való hozzáférés minden tagállamban garantált.

5. A zárkán kívül és a kültéren töltött idő

(45) A tagállamoknak lehetővé kell tenniük a fogva tartottak számára a naponta legalább egy órán át tartó szabadtéri testmozgást, és e célból tágas és megfelelő létesítményeket és felszerelést kell biztosítaniuk.

(46) A tagállamoknak lehetővé kell tenniük a fogvatartottak számára, hogy észszerű időmennyiséget töltsenek a zárkájukon kívül munkavégzéssel, oktatásban való részvétellel és szabadidős tevékenységekkel, a megfelelő szintű emberi és társadalmi interakcióhoz szükséges mértékben. A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma megsértésének megelőzése érdekében a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az e szabály alóli, különleges biztonsági rezsimek és intézkedések – többek között a magánzárka – kapcsán alkalmazott kivételek szükségesek és arányosak legyenek.

A zárkán kívül töltött idő alapvető fontosságú a fogvatartottak fizikai és mentális jólléte szempontjából. Minden tagállam naponta legalább egy (azaz 1) órányi szabadtéri tevékenységet

biztosít a fogvatartottak számára, kivéve olyan kivételes körülmények esetén, mint a szélsőséges időjárás vagy a különleges biztonsági intézkedések. Ezt az előírást széles körben tiszteletben tartják, és tükrözi a testmozgás és a friss levegőn tartózkodás fontosságával kapcsolatos egyetértést.

A kötelező szabadtéren töltött órákon túl a zárkán kívül töltött átlagos napi idő jelentősen eltér. Míg számos tagállam legalább három órára törekszik, a tényleges szám adatok gyakran a fogvatartási rezsimtől, a személyzeti kapacitástól, a biztonsági besorolástól és a szervezett tevékenységek rendelkezésre állásától függenek. Egyes tagállamok, különösen azok, amelyek széles körű programokat biztosítanak az elítélt fogvatartottak számára, lényegesen több zárkán kívüli időt engedélyeznek. Az előzetes letartóztatásban lévők, akik nem kötelesek dolgozni, és akiknek esetleg kevesebb programrésztvételi kötelezettségük van, gyakran több időt töltenek zárájukba zárva. Néhány tagállam arról számolt be, hogy a fogvatartottak bizonyos kategóriái esetében a zárkán kívül töltött átlagos időtartam mindössze egy-két óra.

A fogvatartottak rendelkezésére álló tevékenységek jellemzően magukban foglalják a munkát, a szakképzést, a formális oktatást, a pszichológiai és szociális programokat, az addikciókezelést, az adósságtanácsadást, a szülői tanfolyamokat és a visszailleszkedési támogatást. Szintén gyakoriak az olyan rekreációs tevékenységek, mint a sport, a művészet, a zene, valamint a könyvtárakhoz vagy vallási szertartásokhoz való hozzáférés. Egyes rendszerek önkéntesek vagy nem kormányzati szervezetek által nyújtott speciálisabb vagy kulturális irányultságú programokat kínálnak, beleértve a kreatív műhelyeket, a vitaköröket vagy a felügyelt egynapos kirándulásokat a jogosult fogvatartottak számára.

Számos tagállamban léteznek különleges biztonsági rezsimek, bár a fogalom meghatározások eltérőek. Az ilyen rezsimek gyakran fokozott felügyeletet, korlátozott mozgást vagy elkülönítési intézkedéseket foglalnak magukban, és ide tartozhat a különlegesen őrzött zárkákban való elhelyezés, a fokozott átvizsgálás, a folyamatos világítás vagy a tevékenységek korlátozása. Általában az e rezsimekbe való besoroláshoz szükséges az olyan kockázatok értékelése, mint az erőszak, az önsértés, a szökési kísérletek vagy a bandákhoz fűződő kapcsolatok. Rendszeres felülvizsgálatokra van szükség annak biztosítása érdekében, hogy ezek az intézkedések ne lépjenek túl a szükséges mértéket.

A magánelzárásra – azaz a 22 órán át vagy annál hosszabb ideig tartó, érdemi emberi érintkezés nélküli elkülönítésre – vonatkozó statisztikák korlátozottak. Kevés tagállam tart fenn átfogó nyomkövetési rendszereket, ami megnehezíti az összehasonlítást. A rendelkezésre álló adatok arra utalnak, hogy létezik magánelzárás, de azt következtetlően tartják nyilván, és jelentős eltérések vannak az intézmények között.

Általános tendenciák

A zárkán kívül töltött idő továbbra is a fogvatartási körülmények egyik legváltozóbb aspektusa. Minden tagállam teljesíti a napi egy óra szabadtéren töltött idő alapvető követelményét, de összességében a zárkán kívüli idő jelentősen eltérő az infrastruktúra, a személyzet és a programok rendelkezésre állása miatt. A szervezett tevékenységek széles körben elterjedtek, de az elítélt fogvatartottakat gyakran előnyben részesítik az előzetes letartóztatásban lévőkkel szemben. A tagállamokban továbbra is léteznek különleges biztonsági rezsimek, jellemzően felülvizsgálati biztosítékokkal. Következetes tendencia, hogy nem állnak rendelkezésre

megbízható adatok a magánelzárásról, ami rávilágít az átláthatóság és a nyomon követés terén fennálló kihívásokra.

6. A fogvatartottak foglalkoztatása és oktatása a társadalomba történő visszailleszkedésük elősegítése érdekében

(47) A tagállamoknak áldozniuk kell a fogvatartottak társadalmi rehabilitációjára, figyelembe véve egyéni szükségleteiket. E célból a tagállamoknak törekedniük kell arra, hogy hasznos díjazással járó, hasznos munkát biztosítsanak. A fogvatartottak sikeres társadalmi és munkaerőpiaci visszailleszkedésének elősegítése érdekében a tagállamoknak előnyben kell részesíteniük a szakképzést is magában foglaló munkát.

(48) Annak érdekében, hogy a fogvatartottak felkészülhessenek szabadon bocsátásukra, valamint a társadalomba való visszailleszkedésük megkönnyítése céljából a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy minden fogvatartott részt vehessen olyan biztonságos, inkluzív és hozzáférhető oktatási programokban (beleértve a távoktatást is), amelyek megfelelnek egyéni igényeiknek, ugyanakkor figyelembe veszik az ambícióikat.

A munka és az oktatás széles körben elismerten a rehabilitáció és a reintegráció alapvető eszközei. A legtöbb tagállam olyan szervezett tevékenységeket biztosít, amelyek lehetővé teszik a fogvatartottak számára, hogy készségeket sajátítsanak el, napi rutinokat tartsanak fenn, és kompetenciákat építsenek ki a szabadon bocsátást követő élethez. Jelentős különbségek vannak azonban a részvételi arányok, a programok hozzáférhetősége és az egyénre szabott tervezés alkalmazása terén.

Számos tagállam egyedi végrehajtási vagy rehabilitációs tervek révén támogatja az elítélt fogvatartottakat. Ezek a tervek a fogvatartottak szükségleteihez igazított konkrét oktatási, szakmai, pszichológiai és viselkedési célkitűzéseket határoznak meg. Nem minden rendszer alkalmazza azonban egységesen az egyedi végrehajtási terveket. Egyesek csak azok számára alakítanak ki végrehajtási terveket, akik hosszabb büntetést (legalább egy évet) töltenek, vagy akiknek az értékelés szerint célzott támogatásra van szükségük. Néhány tagállam fenntartja az átfogó tervezést valamennyi fogvatartottra számára, a büntetés hosszától függetlenül. Az előzetes letartóztatásban lévők ritkán kapnak teljes körű rehabilitációs tervet, de továbbra is hozzáférhetnek oktatási vagy munkalehetőségekhez, amennyiben a biztonsági és eljárási korlátok ezt lehetővé teszik.

A munkában való részvétel jelentős eltéréseket mutat. Egyes tagállamok arról számoltak be, hogy a fogvatartottnak csak kis százaléka dolgozik, míg mások nagyon magas részvételi arányt jelentettek az elítélt fogvatartottak körében. Az előzetes letartóztatásban lévők sokkal ritkábban dolgoznak az önkéntes részvételi szabályok, az ártatlanság vélelme és a folyamatban lévő nyomozásokkal kapcsolatos gyakorlati akadályok miatt.

Az oktatási lehetőségek az alapszintű írás-olvasási programoktól az egyetemi szintű távoktatásig terjednek. Számos rendszer lehetővé teszi a fogvatartottak számára, hogy folytassák a fogva tartásuk előtt megkezdett formális oktatást. A távoktatási platformokat egyre gyakrabban használják, különösen az erős IKT-infrastruktúrával rendelkező rendszerekben, bár a digitális eszközökhöz való hozzáférést gyakran szigorúan ellenőrzik.

A fogvatartottak általában fizetést kapnak a munkájukért, bár a bérszintek igen eltérőek. Egyes tagállamok pénzügyi vagy nem pénzügyi ösztönzőket is kínálnak az oktatási tanfolyamok befejezéséért vagy a kezelési programokban való részvételért.

Általános tendenciák

A munka és az oktatás széles körben elérhető, de a hozzáférés egyenlőtlen. Az elítélt fogvatartottak profitálnak leginkább a szervezett programokból és az egyéni tervezésből, míg az előzetes letartóztatásban lévők kevesebb lehetőséggel rendelkeznek. A részvételi arányok tagállamonként jelentősen eltérnek, amit a létesítménykapacitás, a munkaerő rendelkezésre állása és a jogi keretek befolyásolnak. Az oktatás a távoktatási lehetőségeknek köszönhetően egyre rugalmasabb.

7. Egészségügyi ellátás

(49) A tagállamoknak garantálniuk kell, hogy a fogvatartottak időben hozzájussanak a fizikai és mentális egészségük megőrzéséhez szükséges orvosi – többek között pszichológiai – segítséghez. E célból a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a fogvatartási létesítményekben nyújtott egészségügyi ellátás ugyanolyan színvonalú legyen, mint amelyet a nemzeti közegészségügyi rendszer biztosít, többek között a pszichiátriai kezelés tekintetében is.

(50) A tagállamoknak rendszeres orvosi ellenőrzést kell biztosítaniuk, és ösztönözniük kell a vakcinázási és egészségügyi szűrőprogramokat, beleértve a fertőző betegségeket (HIV, vírushepatitis B és C, tuberkulózis és nemi úton terjedő betegségek) és a nem fertőző betegségeket (különösen a rákszűrést), amelyeket szükség esetén a diagnózis és a kezelés megkezdése követ. Az egészségnevelési programok hozzájárulhatnak a szűrési arányok és az egészségműveltség javításához. A tagállamoknak különösen arról kell gondoskodniuk, hogy kiemelt figyelmet kapjon a kábítószer-függőségben szenvedő fogvatartottak kezelése, a fertőző betegségek megelőzése és gondozása, a mentális egészség és az öngyilkosság megelőzése.

(51) A tagállamoknak elő kell írniuk, hogy a szabadságelvonás időszakának kezdetén és bármilyen átszállítást követően indokolatlan késedelem nélkül orvosi vizsgálatot kell végezni.

Minden tagállam végez orvosi vizsgálatokat a bevonuláskor, bár az időzítés az érkezést követő 24 órán belüli azonnali szűréstől a több napon belül (általában 3–5 munkanapon belül) elvégzett vizsgálatokig terjed.

A legtöbb tagállam tesztel a fertőző betegségekre, például a HIV-re, a hepatitisre, a tuberkulózisra és a szexuális úton terjedő fertőzésekre a nem fertőző betegségek, köztük a rák szűrése mellett. Egyes rendszerekben a hangsúly elsősorban a fertőző betegségeken van, tükrözve az erőforrások szűkösségét vagy a népegészségügyi kockázatok priorizálását.

Az egészségügyi ellátási modellek eltérőek. Egyes tagállamok nagymértékben támaszkodnak a létesítményen belüli egészségügyi személyzetre, beleértve a háziorvosokat, az ápolókat, a

pszichológusokat, a pszichiátereket és a fogorvosokat. Mások vegyes modelleket alkalmaznak, amelyek külső szakemberekkel kombinálják a létesítményen belüli szolgáltatásokat. Egyes tagállamok – különösen azok, amelyek régebbi vagy kisebb létesítményekkel rendelkeznek – csak alapvető orvosi ellátást kínálnak házon belül, és a hét minden napján, napi 24 órában nyújtott ellátás biztosítása érdekében nagymértékben támaszkodnak külső kórházakra vagy ambuláns klinikákra.

Az öngyilkosság továbbra is aggodalomra ad okot valamennyi tagállamban. A jelentett adatok igen eltérőek: egyes joghatóságokban a fogvatartottak nagy száma miatt magasak az abszolút számok, míg más joghatóságokban magasabb a fogvatartottak számához viszonyított arány (a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartott személyek 0,07 %-a és 1,19 %-a között mozog). A legtöbb rendszer protokollokat tart fenn az öngyilkosság megelőzésére, beleértve a jelentéstételi és vizsgálati eszközöket, a független vizsgálatokat és a protokollokat.

A függőségkezelés minden tagállamban elérhető. A szolgáltatások közé tartozik a felügyelt detoxifikáció, a gyógyszeres kezelés, a pszichoterápia, a csoportos foglalkozások és a hosszú távú rehabilitációs programok. Ezek az intervenciók gyakran a tágabb mentális egészségügyi stratégiák részét képezik, tekintettel a szerhasználat és a pszichológiai sebezhetőség közötti átfedésre.

Általános tendenciák

Bár minden tagállam biztosít alapvető szolgáltatásokat és kezdeti szűrést, a szakorvosi ellátás rendelkezésre állása jelentősen eltér. Az öngyilkosság-megelőzést és a addikciókezelést a tagállamok prioritásként kezelik. Közös tendencia a vegyes orvosi modellekre való támaszkodás és a speciális kezelést nyújtó külső szolgáltatók integrációja.

8. Az erőszak és a rossz bánásmód megelőzése

(52) A tagállamoknak minden észszerű intézkedést meg kell tenniük a fogvatartottak biztonságának garantálása, valamint a kínzás és a rossz bánásmód minden formájának megelőzése érdekében. A tagállamoknak különösen minden észszerű intézkedést meg kell tenniük annak biztosítása érdekében, hogy a fogvatartottakat ne érje erőszak vagy rossz bánásmód a fogvatartási létesítményben, és hogy emberi méltóságukat tiszteletben tartva bánjanak velük. A tagállamoknak elő kell írniuk továbbá a fogvatartási létesítményben dolgozó személyzet és valamennyi illetékes hatóság számára, hogy védjék meg a fogvatartottakat a többi fogvatartott által elkövetett erőszaktól vagy rossz bánásmódtól.

(53) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy rendszeresen ellenőrizzék e gondossági kötelezettség teljesítését és azt, hogy a fogvatartási létesítményben dolgozó személyzet alkalmaz-e erőszakot.

Az erőszak megelőzése és a bántalmazással szembeni védelem biztosítása a fogvatartási rendszerek alapvető feladata. A tagállamok eltérő megközelítésekről számoltak be az adatgyűjtés, a kockázatkezelés, a személyzet képzése és a felügyeleti mechanizmusok tekintetében, tükrözve az eltérő intézményi kapacitásokat és jelentéstételi kultúrákat. Bár a

halálos incidensek általában ritkák, a nem halálos erőszak, a megfélemlítés és az agresszió tagállamonként eltérő mértékben fordul elő.

Számos joghatóságban továbbra is nehéz megbízható adatokat szerezni az erőszakos incidensekről. Néhány tagállam központosított adatbázisokat tart fenn a súlyos sérülést vagy halált okozó erőszak dokumentálására, míg mások a létesítmények manuális jelentéseire támaszkodnak, ami korlátozza a pontosságot és az összehasonlíthatóságot. A legtöbb tagállam alacsony számú halálos incidenst jelentett a szóban forgó években, vagy egyáltalán nem jelentett ilyet. A nem halálos kimenetelű erőszakra vonatkozó statisztikák jelentős sokféleséget mutatnak: egyes rendszerek évente több száz vagy több ezer incidenst is rögzítettek, míg mások csak néhány esetet jelentettek.

A fogvatartottak közötti erőszak elleni megelőző intézkedések jellemzően magukban foglalják a strukturált kockázatértékelést, az egészségügyi személyzet jelentéstételi protokolljait, a védelmi szükségletek feltérképezését és a kamerás megfigyelést.

Az egyes tagállamok által jelentett egyéb intézkedések közé tartozik az erőszakmentes környezet előmozdítása például a belső terek kialakításával kapcsolatos döntések és a felügyelők jelenléte révén; a magas kockázatot jelentő fogvatartottak fokozott megfigyelése és rendszeres motozása; olyan programok, amelyek célja, hogy segítsék a fogvatartottakat érzelmeik és impulzusaik kezelésében, mint például az agressziókezelési képzés vagy az állatterápia; szakosodott büntetés-végrehajtási rendőrségi egységek; valamint multidiszciplináris felügyelőtestületek.

Számos rendszer dinamikus biztonsági megközelítéseket alkalmaz, amelyek hangsúlyozzák a személyzet és a fogvatartottak közötti folyamatos interakciót a konfliktusok megelőzése és a kockázatok korai azonosítása érdekében. A személyzet képzése gyakran magában foglalja a deeszkalációs technikákat, az agresszív magatartás kezelését és a testi kényszer alkalmazására vonatkozó protokollokat.

Gyakorlatilag valamennyi tagállam megerősítette, hogy a büntetés-végrehajtási egészségügyi személyzet köteles automatikusan jelenteni a bántalmazásra utaló eseteket a büntetés-végrehajtási intézet vezetésének (pl. a büntetés-végrehajtási intézet parancsnokának vagy igazgatójának), az illetékes rendőri szervnek és/vagy a felügyelő ügyésznek. Ez a kötelezettség attól függetlenül fennáll, hogy a bántalmazás egy másik fogvatartottnak vagy a büntetés-végrehajtási személyzetnek tudható-e be. Néhány tagállam megjegyezte, hogy az egészségügyi személyzetet – főszabály szerint – köti a titoktartás, és így csak a hozzájárulás megszerzését követően fedhetnek fel személyes adatokat. Azonban még ezekben a tagállamokban is vannak kivételek, különösen akkor, ha az érintett fogva tartott kiskorú vagy más módon kiszolgáltatott, ha az egészségügyi személyzet tanúja volt az incidensnek, ha a bántalmazás súlyos bűncselekménynek minősül, amely egy évet meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő, és/vagy ha a fogvatartott vagy harmadik felek életét vagy egészségét jelentős veszély fenyegeti. Egyes tagállamokban a titoktartást meg lehet vagy meg kell szegni minden olyan esetben, amikor büntetés-végrehajtási személyzet is érintett.

A személyzet általi bántalmazás elleni biztosítékok a fogvatartottak közötti erőszakra vonatkozó, fent bemutatott biztosítékokat tükrözik.

A személyzet általi bántalmazás elleni, egyes tagállamok által jelentett egyéb intézkedések közé tartoznak a fogvatartottak személyzet általi potenciális bántalmazásának megfigyelésével megbízott különleges büntetés-végrehajtási osztályok, a kötelező testkamerák a fogvatartottakkal kapcsolatba kerülő személyzet számára, a személyzet emberi jogokkal és a

kínzás megelőzésével kapcsolatos oktatása, a kiszolgáltatottsággal kapcsolatos képzések, valamint a belső és külső elszámoltathatósági és panasztételi eljárásokhoz való hozzáférés. Emellett szinte valamennyi tagállam bejelentette, hogy rendelkezik a fogvatartottakkal szembeni erőszak alkalmazásának rögzítésére szolgáló rendszerekkel, bár ezek a rendszerek hatókörüket és kifinomultságukat tekintve eltérőek lehetnek, a kamerafelvételek rendelkezésre állásától kezdve a büntetés-végrehajtási személyzet azon kötelezettségéig, hogy jelentést nyújtsanak be feletteseiknek és/vagy a felügyelő bírónak vagy ügyésznek. A legtöbb tagállam rendelkezik emellett (vagy legalább) központosított informatikai rendszerrel vagy naplóval a személyzet és a fogvatartottak közötti valamennyi szokatlan incidens, többek között a testi kényszer alkalmazásának nyilvántartására, egyes tagállamok pedig különleges jelentéstételi eljárásokkal rendelkeznek a fegyverek, például a lőfegyverek és a rendőrbotok használatára vonatkozóan.

A személyzet fogvatartottakhoz viszonyított aránya is jelentősen eltér az egyes joghatóságok között: az egy fogvatartottra jutó kevesebb mint 0,2 alkalmazottól a több mint 0,8 alkalmazottig terjed, ami az eltérő személyzeti modelleket, létesítményméreteket és erőforráskorlátokat tükrözi. Egyes rendszerekben viszonylag magasak az arányok, ami támogatja az intenzívebb felügyeletet és a dinamikus biztonságot, míg más rendszerek a fogvatartottak számához viszonyítva alacsonyabb létszámú személyzettel működnek, ami kihívást jelent a felügyelet és a biztonság szempontjából.

Általános tendenciák

A tagállamok körében továbbra is prioritás az erőszak és a bántalmazás megelőzése, bár az adatminőség és a nyomkövetési kapacitás igen eltérő. A halálos incidensek ritkák, de a nem halálos erőszak továbbra is kihívást jelent. A rendszerek egyre inkább a megelőzési stratégiákra, a személyzet képzésére és a dinamikus biztonságra összpontosítanak. A személyzet aránya jelentősen eltérő, ami befolyásolja a felügyelet és a biztonság szintjét.

9. Kapcsolattartás a külvilággal

(54) A tagállamoknak lehetővé kell tenniük, hogy a fogvatartottakat meglátogathassák a családtagjaik és más személyek, például jogi képviselők, szociális munkások és orvosok. A tagállamoknak azt is lehetővé kell tenniük, hogy a fogvatartottak levélben, és a lehető leggyakrabban telefonon vagy más kommunikációs formában – beleértve a fogvatartottakkal élő személyek alternatív kommunikációs eszközeit is –, szabadon kapcsolatba léphessenek ezekkel a személyekkel.

(55) A tagállamoknak megfelelő helyszíneket kell biztosítaniuk a gyermekbarát, a biztonsági követelményekkel összeegyeztethető, de a gyermekek számára kevésbé traumatikus családi látogatások lebonyolítására. Az ilyen családi látogatásoknak biztosítaniuk kell a családtagok közötti rendszeres, érdemi kapcsolat fenntartását.

(56) A tagállamoknak mérlegelniük kell a digitális eszközökkel, például videóhívásokkal történő kommunikáció lehetővé tételét, többek között annak érdekében, hogy a fogvatartottak kapcsolatot tarthassanak családjukkal, állásra jelentkezhessenek, tanfolyamokon vehessenek részt, vagy szabadlábba helyezésük előkészítése céljából szállást kereshessenek.

A családdal, a barátokkal, a jogi képviselőkkel és a közösségi támogatással való kapcsolat fenntartása az emberséges fogva tartás és a sikeres reintegráció létfontosságú eleme. Valamennyi tagállam biztosítja a fogvatartottak számára a külvilággal való kapcsolattartás jogát, bár a látogatások és a kommunikáció gyakorisága, időtartama és feltételei jelentősen eltérnek.

A családi látogatások az előzetes letartóztatásban lévők esetében például minden államban megengedettek. A minimális gyakoriság azonban a havi egy vagy két alkalomtól a heti egy-három alkalomig, a napi gyakoriságig vagy az intézményi kapacitások által megengedett gyakoriságig terjedhet, míg az egyes látogatások jelentések szerinti minimális időtartama a legtöbb joghatóságban 30–60 perc. Emellett egyes tagállamok a házastársi látogatásokat családi látogatásként kezelik, vagy bizonyos feltételek teljesülése esetén havonta vagy negyedévenként további, hosszabb látogatást tesznek lehetővé, míg mások egyáltalán nem rendelkeznek erről a lehetőségről. Éjszakai látogatásra csak néhány joghatóságban, bizonyos feltételek mellett és kisebb gyakorisággal (jellemzően hathavonta egyszer vagy kétszer) van lehetőség. Ezzel szemben az ügyvédek kérésre valamennyi tagállamban kapcsolatba léphetnek ügyfeleikkel.

Ezek a látogatási minták többnyire nem változtatnak a tárgyalás után. Egyes tagállamokban a családi látogatások gyakorisága csökkenthető, de az időtartam általában emelkedik, míg más tagállamokban a gyakoriság is növekedhet. Végül pedig egyre több tagállam kész házastársi és/vagy éjszakai látogatásokat szervezni.

Szinte valamennyi tagállam megerősítette, hogy mind az előzetes letartóztatás, mind a tárgyalást követő fogva tartás során különleges előírások vonatkoznak a gyermekek általi látogatásokra. E rendelkezések terjedelme és célja azonban az alapvető biztonsági követelmények teljesítésétől (különösen a gyermek megfelelő nagykorú személy általi kíséretétől) és a játékokkal stb. felszerelt gyermekbarát területek biztosításától – ezekről a legtöbb tagállam beszámolt – terjedhet a tanítási időt figyelembe vevő hosszabb vagy további látogatásokig; valamint olyan szervezett tevékenységekig és személyzettel ellátott programokig, amelyek célja a szülő és a gyermek közötti egészséges kapcsolat előmozdítása, valamint a hátrányos helyzet és a bebörtönzés generációk közötti örögi körének megtörése.

A látogatási jog – akár tilalmak és korlátozások, akár megfigyelés révén, többek között technikai eszközökkel történő – korlátozásának okai közé tartozhatnak a biztonsággal és a renddel kapcsolatos aggályok, valamint a büntetés-végrehajtási szabályok megsértése miatti fegyelmi intézkedések, a gyermekjóléti megfontolások vagy a szülői hozzájárulás hiánya. Ezenkívül a folyamatban lévő, tárgyalást megelőző nyomozások (bíróság által elrendelt) védelme megakadályozza az áldozatokkal és a tanúkkal, a bandatagokkal stb. való kapcsolattartást, a tárgyalást követő fogva tartás céljának (bíróság által elrendelt) védelme pedig megakadályozza az olyan személyekkel való kapcsolattartást, akik káros hatással lehetnek a rehabilitációs és reintegrációs erőfeszítésekre.

A levelek és telefonhívások minden tagállamban bevettek, bár a hívások gyakorisága és időtartama korlátozott lehet. A telefonhívások általában hetente legalább egyszer, átlagosan 10–20 perc időtartamban engedélyezettek, és ahhoz a feltételhez vannak kötve, hogy a fogvatartott elegendő percet vásároljon. Ezenkívül a tagállamok túlnyomó többsége a rendszeres személyes látogatások mellett vagy azok helyett videohívásokat is lehetővé tett, vagy azok bevezetése folyamatban van. Ezeket a videohívásokat különösen a családoknak és a kisgyermekeknek szánják, és különösen a tárgyalást követő fogva tartás során, amikor az ilyen kapcsolatokat

nehezebb fenntartani. A telefonhívásoktól eltérően a videohívások feltételekhez, például előzetes jóváhagyáshoz és felügyelethez köthetők, de hosszabb ideig is tarthatnak, egyes tagállamok például munkamenetenként akár két órát is engedélyeznek. Az e-mailen keresztüli és az internet önálló használatán alapuló kommunikáció viszont nagyrészt nem érhető el. Több tagállam számolt be kivételekről olyan meghatározott célok érdekében, mint az oktatási célú tevékenységek, a munka vagy a személyes ügyek intézése. Ezekben az esetekben azonban a hozzáférés általában csak bizonyos „fehérlistás” honlapokra vonatkozik, és nem személyes kommunikációra szolgál.

A látogatásokhoz hasonlóan a külvilággal való kommunikáció is korlátozható vagy megtiltható. A hivatalos és az ügyvédi titoktartás körébe tartozó levelezés kivételével a leveleket fel lehet nyitni, el lehet olvasni és/vagy vissza lehet tartani. A hívások rögzíthetők, és a hívandó számok jóváhagyáshoz köthetők. Ezen intézkedések végrehajtásának indokai tagállamonként eltérőek. Ezek közé tartoznak a biztonsággal és a renddel kapcsolatos aggályok, különös tekintettel a bűncselekmények és/vagy a (további) radikalizálódás megelőzésére, valamint a büntetés-végrehajtási intézet szabályainak megsértése miatti fegyelmi intézkedésekre. A további indokok közé tartozik a folyamatban lévő, tárgyalást megelőző nyomozások (bíróság által elrendelt) védelme (a tanúk befolyásolásának kockázata stb.), az áldozatok (bíróság által elrendelt) védelme, valamint a tárgyalást követő fogva tartás tágabb célja. Szinte valamennyi tagállam hangsúlyozni kívánta, hogy a kommunikáció korlátozására vagy megtiltására vonatkozó minden döntésnek célzottnak, indokoltnak és ideiglenesnek kell lennie, de a legtöbb tagállam nem tudott időkorlátot meghatározni. A bírósági végzések például az előzetes letartóztatás teljes időtartama alatt érvényben maradhatnak, míg a fegyelmi intézkedések szükségszerűen rövidebb ideig tartanak. Összességében az arányosság és a rendszeres felülvizsgálat tűnik az irányadó elvnek.

Általános tendenciák

A külvilággal való kapcsolattartás széles körben lehetséges, de egyenlőtlenül valósul meg. A családi látogatások és a telefonhozzáférés általános, a videohívások pedig egyre gyakoribbak. Az internethez és az e-mailhez való hozzáférés továbbra is korlátozott. A tagállamok nagy hangsúlyt fektetnek a gyermekközpontú látogatási lehetőségekre. Az átfogó tendencia a biztonság fenntartása és az érdemi társadalmi kapcsolatok lehetővé tétele közötti egyensúlyt tükrözi, mivel a modern technológiák fokozatosan bővítik a kommunikációs lehetőségeket.

10. Jogi segítségnyújtás

(58) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a fogvatartottak ténylegesen igénybe vehessenek ügyvédi segítséget.

(59) A tagállamoknak tiszteletben kell tartaniuk a fogvatartottak és jogi tanácsadók közötti találkozók és egyéb kommunikációs formák bizalmas jellegét, beleértve a jogi levelezést is.

(60) A tagállamoknak biztosítaniuk kell a fogvatartottak számára a bírósági eljárásukkal kapcsolatos dokumentumokhoz való hozzáférést vagy azok megőrzését.

Valamennyi tagállam – kisebb vagy nagyobb részletességgel – megerősítette, hogy az előzetes letartóztatásban lévők jogi segítséget vehetnek igénybe, különösen a védő kirendeléséhez való joguk gyakorlása révén. Számos tagállam egyértelművé tette, hogy az előzetes letartóztatás kötelező védelmet igénylő helyzet, és hogy a költségmentesség és a kirendelt védők elérhetők azok számára, akik (a nemzeti jogszabályokban foglalt meghatározás szerint) nem rendelkeznek elegendő pénzügyi forrással. Emellett néhány tagállam megjegyezte, hogy a büntetés-végrehajtási intézeteikben dolgozó személyzet és szociális munkások gyakorlati információkkal és tanácsokkal látják el az előzetes letartóztatásban lévőket azzal kapcsolatban, hogy hogyan kérhetnek segítséget (ügyvédek, nem kormányzati szervezetek stb. listája), és segíthetnek az első kapcsolatfelvételben. A védőügyvédekkel folytatott kommunikáció és levelezés minden tagállamban bizalmas, és látogatásaikra nem vonatkoznak korlátozások.

Az ítéletet követően a fogvatartottaknak valamennyi tagállamban joguk van jogi segítséget kérni az igazgatási vagy fegyelmi határozatok és biztonsági intézkedések megtámadásához, valamint panaszt benyújtani a rossz bánásmóddal vagy a rossz fogvatartási körülményekkel kapcsolatban, akár házon belül, akár bíróság előtt, vagy nemzetközi mechanizmusok igénybevételével. A legtöbb tagállam ismét megjegyezte, hogy rendelkezésre áll ingyenes jogi segítségnyújtás, és néhány tagállam arról számolt be, hogy az ingyenes jogi segítségnyújtással foglalkozó ügyvédek rendszeresen jelen vannak a büntetés-végrehajtási intézetekben tanácsadás céljából. A jogi segítségnyújtáshoz való jog érvényesítésének elősegítésére számos tagállamban az alábbi intézkedések vannak érvényben:

- az ügyvéddel való távkonzultáció (VoIP) lehetősége,
- telefonhívások, e-mail-váltások és postai levelezés az ügyvéd és a fogvatartott között,
- iratbetekintési lehetőség a fogvatartott számára (ügyvéd útján),
- a fogvatartott számítógéphez való hozzáférése feljegyzések készítése céljából,
- ügyvédlista a képvisellel nem rendelkező fogvatartottak számára, és
- engedély az ügyvéd számára, hogy saját számítógépét magával vigye a büntetés-végrehajtási intézetbe.

A legtöbb tagállam fizikai hozzáférést biztosít a fogvatartottak számára a személyi aktájukhoz és/vagy az ügyiratokhoz. Egyes tagállamok minden vagy néhány esetben digitális hozzáférést is biztosítanak (biztonságos megtekintési platformon, pendrive-on stb.).

Általános tendenciák

A jogi segítségnyújtás minden tagállamban biztosított. Az előzetes letartóztatásban lévők kötelező védelme, a költségmentesség és a titoktartás szigorú védelme erős biztosítékokat teremt. A jogi kommunikációhoz való digitális hozzáférés bővül, de hatóköre változó.

11. Kérelmek és panaszok

(61) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy minden fogvatartott egyértelmű tájékoztatást kapjon az adott fogvatartási létesítményben alkalmazandó szabályokról.

(62) A tagállamoknak elő kell segíteniük az olyan eljáráshoz való tényleges hozzáférést, amely lehetővé teszi a fogvatartottak számára, hogy hivatalosan kifogást emeljenek a fogva tartásuk körülményeinek egyes vonatkozásaival szemben. A tagállamoknak különösen azt kell biztosítaniuk, hogy a fogvatartottak belső és külső panasztételi mechanizmusokon keresztül szabadon nyújthassanak be bizalmas kérelmeket és panaszokat a velük szembeni bánásmóddal kapcsolatban.

(63) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a fogvatartottak panaszait gyorsan és gondosan kezelje egy olyan független hatóság vagy bíróság, amely fel van hatalmazva arra, hogy jogorvoslati intézkedéseket rendeljen el, különös tekintettel a kínzás vagy embertelen vagy megalázó bánásmód elkerüléséhez való jog megsértésének megszüntetésére irányuló intézkedésekre.

A hatékony panaszkezelési mechanizmusok biztosítják az elszámoltathatóságot, az átláthatóságot és a fogvatartottak jogainak tiszteletben tartását. Minden joghatóság biztosít olyan mechanizmusokat, amelyek lehetővé teszi a fogvatartottak számára, hogy információkat szerezzenek, kérelmeket nyújtsanak be és panaszt tegyenek a körülményekkel, a bánásmóddal vagy eljárási kérdésekkel kapcsolatban.

Valamennyi tagállam megerősítette, hogy a fogvatartottakat érkezésükkor egyértelműen tájékoztatják annak a létesítménynek a szabályairól, ahol fogva tartják őket. A legtöbb tagállamban erre szóban – például a büntetés-végrehajtási intézet igazgatójával folytatott befogadási interjú során – és/vagy írásban, brosúrák, gyorskalauzok, illusztrált plakátok stb. útján kerül sor, amelyeket átadnak a fogvatartottaknak és/vagy a zárakban és a közösségi terekben helyeznek el. Néhány tagállam tájékoztató videók használatáról is beszámolt. Egyes tagállamok kiemelték az arra irányuló erőfeszítéseiket is, hogy az alapvető információkat elérhetővé tegyék elektronikus formában, és külön IT-portálokat, például szervezeti intraneteket hoztak létre (a szabályokról, jogokról és dokumentumokról szóló szakaszokkal, valamint a tevékenységekkel és hírekkel kapcsolatos frissítésekkel, a juttatások kezelésére szolgáló személyes számlákkal stb.), amelyek közvetlenül a fogvatartottak zárkájából vagy egy információs pont felkeresésével érhetők el. Az adathordozótól függetlenül valamennyi tagállam szolgáltatott valamilyen biztosítékot azzal kapcsolatban, hogy a szabályokat tolmács vagy megfelelő szoftver segítségével lefordítják a különböző nyelvekre.

A panaszkezelési mechanizmusok eltérőek, de általában magukban foglalják a szóbeli vagy írásbeli panaszok közvetlenül a személyzethez történő benyújtását, a névtelen panaszládákat, a panaszbejelentő űrlapokat és a szakosodott belső szereplők, például büntetés-végrehajtási intézetbeli ombudsmanok, panaszbírák vagy ügyészek részvételével zajló eljárásokat. Egyes rendszerek választott fogvatartotti szóvivőket vagy fogvatartási „párokat” alkalmaznak a kommunikáció támogatására.

A fogvatartottak panaszaira való válaszadásra rendelkezésre álló határidők tagállamonként eltérőek, és a panasz jellegétől és sürgősségétől, valamint benyújtásának módjától függnék. A legtöbb tagállam arról számolt be, hogy a panaszokat a lehető leggyorsabban feldolgozzák és kezelik, ez három naptól legfeljebb 2-3 hónapig tarthat.

A külső panasztételi eljárások általában magukban foglalják a büntetés-végrehajtási intézet igazgatóságát, a büntetés-végrehajtási szervezet vezetőjét és a legmagasabb szintű felügyeleti hatóságot (jellemzően az Igazságügyi Minisztériumot), valamint a független nemzeti hatóságokat – például a büntetés-végrehajtási biztost vagy az ombudsmant – és a nemzetközi felügyeleti szerveket, különösen a Kínzás, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottságot. A legtöbb tagállam megemlíti az illetékes nemzeti és nemzetközi bíróságok általi bírósági felülvizsgálat lehetőségét is (beleértve a belső panaszokra válaszul hozott igazgatási határozatokat is). Ezenkívül a fogvatartottak mindig szabadon kapcsolatba léphetnek a rendőrséggel és az ügyészségi szervekkel, valamint a védőügyvédekkel, hogy felhívják a figyelmet a vonatkozó sérelmekre és szabályszegésekre.

Általános tendenciák

A tagállamokban a panaszkezelési mechanizmusokhoz való hozzáférés átfogó, de kifinomultsága eltérő. A digitalizáció fokozatosan javítja az átláthatóságot és a válaszadási időt. A tájékoztatás – különböző nyelveken is – a bevonuláskor történik. A külső felügyelet továbbra is fontos kiegészítője a belső panaszkezelési mechanizmusoknak.

12. Nőkre és lányokra vonatkozó különleges intézkedések

(64) A tagállamoknak a fogva tartásuk bármely aspektusát érintő döntések meghozatalakor figyelembe kell venniük a nők és lányok sajátos fizikai, szakmai, szociális és pszichológiai szükségleteit, valamint az őket érintő szanitációs és egészségügyi követelményeket.

(65) A tagállamoknak lehetővé kell tenniük, hogy a fogvatartottak a fogvatartási létesítményen kívüli kórházban szülhessenek. Amennyiben egy gyermek mégis a fogvatartási létesítményben születik, a tagállamoknak minden szükséges támogatást és létesítményt biztosítaniuk kell az anya és a gyermek közötti kötődés védelme, valamint fizikai és mentális jóllétük megőrzése érdekében, beleértve a szülés előtti és utáni megfelelő egészségügyi ellátást is.

(66) A tagállamoknak lehetővé kell tenniük a csecsemőkorú gyermekkel rendelkező fogvatartottak számára, hogy gyermekük velük lehessen a fogvatartási létesítményben, amennyiben ez összeegyeztethető a gyermek mindenek felett álló érdekével. A tagállamoknak különleges elhelyezést kell biztosítaniuk számukra, és minden észszerű gyermekbarát intézkedést meg kell tenniük az érintett gyermekek egészségének és jólétének biztosítása érdekében a büntetés végrehajtása során.

A fogva tartott nőknek eltérő szükségleteik vannak az egészségügyi ellátás, a biztonság, a családi kötelezettség és a bántalmazással szembeni kiszolgáltatottság terén. A tagállamok számos intézkedést fogadtak el e szükségletek kezelésére, bár az ellátás szintje igen eltérő.

A tagállamok biztosítják a külön elhelyezést, akár külön létesítményekben, akár külön körleteken, valamint női higiéniai termékeket és anya-gyermek részlegeket biztosítanak, amelyek lehetővé teszik a nők számára, hogy büntetésük letöltése során vagy a tárgyalásra várva gyermekeikkel éljenek (lásd alább). Emellett a legtöbb tagállam széles körű

elkötelezettségről számolt be a női fogvatartottaknak szóló célzott kezelési és támogatási intézkedések iránt. Ez magában foglalhatja a szakosodott fizikai és mentális egészségügyi ellátást, különösen a nőgyógyászati rutinvizsgálatokhoz, a szülés előtti és utáni ellátáshoz való hozzáférést, valamint a szociális, pszichoszociális és pszichiátriai intervenciót azok esetében, akik szorongással vagy depresszióval küzdenek, vagy erőszakot vagy bántalmazást tapasztaltak; a „nemspecifikus” sport- és szabadidős tevékenységeket, az oktatási programokat vagy a munka- és szakképzési lehetőségeket, a gyermekek hosszabb vagy további látogatásait; a női büntetés-végrehajtási személyzet által végzett motozást és/vagy felügyeletet; valamint a fegyelmi intézkedések – különösen a magánelzárás – szigorúbban szabályozott alkalmazását a terhesség alatt és a szülés utáni időszakban.

Valamennyi tagállam megerősítette, hogy a női fogvatartottak számára rutinszerűen engedélyezik, hogy a büntetés-végrehajtási intézeten kívül szüljenek, bár jelentős különbségek vannak a tagállamok között az elmúlt három évben szült fogvatartottak abszolút száma tekintetében, amely a kevesebb mint 10-től a több mint 150-ig terjed. Ez viszont azt jelzi, hogy a terhes nők bebörtönzésével kapcsolatos megközelítések meglehetősen eltérőek az Unióban.

A legtöbb tagállamban a gyermekek egyéves vagy hároméves korukig tartózkodhatnak anyjukkal a büntetés-végrehajtási intézetben, amennyiben ez a gyermek mindenek felett álló érdekét szolgálja. Egyes tagállamokban nincs szigorú korhatár, míg néhány tagállamban a gyermekek hatéves korukig a büntetés-végrehajtási intézetben maradhatnak az anyjukkal.

A legtöbb tagállam megerősítette, hogy rendelkezik anya-gyermek részlegekkel, és hogy a gyermekes nőket ezekben az egységekben helyezik el.

Általános tendenciák

A fogvatartási rendszerekben egyre inkább elismerik a nők szükségleteit, így javul az egészségügyi ellátás, a higiéniai ellátás, a biztonság és a családi támogatás. Az anya-gyermek részlegek széles körben rendelkezésre állnak, bár felépítésük és a korhatárok eltérőek. A nemek közötti egyenlőség szempontját figyelembe vevő szakpolitikák továbbra is egyenetlenek: egyes joghatóságok átfogó ellátásokat kínálnak, míg mások korlátozottabb rendelkezésekre támaszkodnak.

13. Külföldi állampolgárokra vonatkozó különleges intézkedések

(67) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a külföldi állampolgárok és más, különleges nyelvi szükségletekkel rendelkező fogvatartottak észszerű mértékben igénybe vehessenek professzionális tolmácsolási szolgáltatásokat és az írásbeli anyagok általuk értett nyelvre történő fordítását.

(68) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a külföldi állampolgárok indokolatlan késedelem nélkül tájékoztatást kapjanak az állampolgárságuk szerinti ország diplomáciai vagy konzuli szolgálatával való kapcsolatfelvétel kérelmezéséhez való jogukról, és észszerű körülményeket teremtsenek számukra a kommunikációhoz.

(69) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a külföldi fogvatartottak tájékoztatást kapjanak a jogi segítségnyújtásról.

(70) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a külföldi állampolgárokat tájékoztassák arról a lehetőségről, hogy kérhetik a büntetésük vagy a tárgyalás előtti felügyeleti intézkedések végrehajtásának az állampolgárságuk vagy állandó lakóhelyük szerinti országba történő átadását, például a 2008/909/IB kerethatározat és a 2009/829/IB kerethatározat alapján.

A külföldi állampolgárok számos joghatóságban a fogvatartottak jelentős hányadát teszik ki, és a fogvatartási rendszerek kiigazították eljárásaikat azon nyelvi, jogi és társadalmi akadályok kezelése érdekében, amelyekkel az ilyen fogvatartottak szembesülhetnek. Valamennyi tagállam olyan speciális intézkedésekről számolt be, amelyek célja annak biztosítása, hogy a külföldi állampolgárok megérthessék és gyakorolhassák jogaikat, fenntarthassák a kapcsolatot a konzulátusukkal, és hozzájáruljanak a reintegrációs támogatáshoz.

Az információk – például a létesítményre vonatkozó szabályok – fordításán és tolmácsolásán kívül számos tagállam további intézkedésekről számolt be a fogva tartott külföldi állampolgárok támogatása érdekében. Ezek az intézkedések magukban foglalják különösen a megfelelő nyelvtanfolyamokhoz való hozzáférést, az integrációt és az interkulturális készségeket elősegítő tevékenységekbe, programokba vagy szakosodott személyzetbe való beruházást, a családi kötelek védelmét szolgáló nemzetközi telefon- vagy videohívások elősegítését, az azonos nemzeti és/vagy nyelvi háttérrel rendelkező fogvatartottakkal való elhelyezést, valamint a bevándorlási ügyekben való segítségnyújtást. A tagállamok által igénybe vett különböző tolmácsolási szolgáltatások közé tartoznak a belső vagy külső tolmácsok (személyesen), az audio- vagy videotolmácsolás, az elektronikus fordítási eszközök, a többnyelvű személyzet vagy az azonos nyelvet beszélő fogvatartottak által nyújtott segítség.

Valamennyi tagállam megerősítette, hogy a nemzetközi megállapodások keretében és hatálya alatt a külföldi állampolgároknak joguk van ahhoz, hogy értesítsék diplomáciai vagy konzuli képviselőtüket fogva tartásukról, és hogy a levelezésre, a telefon- vagy videohívásokra és a látogatásokra bizalmasan és indokolatlan korlátozások nélkül kerülhet sor. Hasonlóképpen valamennyi tagállam megerősítette, hogy a külföldi állampolgárok ugyanolyan feltételek mellett férhetnek hozzá a jogi segítségnyújtáshoz és a költségmentességhez, mint saját állampolgáraik.

Szinte valamennyi tagállam arról számolt be, hogy a külföldi állampolgárokat proaktívan tájékoztatják arról a lehetőségről, hogy kérhetik a büntetésük vagy a tárgyalás előtti felügyeleti intézkedés végrehajtásának az állampolgárságuk vagy állandó lakóhelyük szerinti országba történő átadását a 2008/909/IB és a 2009/829/IB kerethatározat alapján. Egyes tagállamokban ezt az információt a büntetés-végrehajtási személyzet a befogadási eljárás során szóban és/vagy írásban, olyan nyelven bocsátja rendelkezésre, amelyet a fogvatartott megért. Egyes tagállamokban ez azokban a brosúrákban szerepel, amelyeket érkezéskor minden fogvatartottnak átadnak. Több tagállam azonban egyértelművé tette, hogy a nemzeti költségmentesség – legalábbis bizonyos esetekben – rendelkezésre áll az ilyen átadás kérelmezésére.

Általános tendenciák

A külföldi állampolgárok széles körű eljárási támogatásban részesülnek, különösen a fordításhoz és tolmácsoláshoz való hozzáférés, valamint a konzuli hatóságokkal való kommunikáció formájában. Gyakoriak az oktatási és integrációs intézkedések, bár elérhetőségük eltérő, és a szabadságvesztés-büntetések vagy felügyeleti intézkedések átadásához nyújtott segítség egyenlőtlenebb.

14. Gyermekekre és fiatal felnőttekre vonatkozó különleges intézkedések

(71) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a gyermekek fogva tartásával kapcsolatos valamennyi ügyben a gyermek mindenek felett álló érdeke legyen az elsődleges szempont, és hogy a fogva tartásuk bármely aspektusát érintő döntések meghozatalakor figyelembe vegyék sajátos jogaikat és szükségleteiket.

(72) A tagállamoknak megfelelő és multidiszciplináris fogvatartási rendszert kell létrehozniuk a gyermekek számára, amely biztosítja és megóvja egészségüket, fizikai, mentális és érzelmi fejlődésüket, az oktatáshoz és képzéshez való jogukat, a családi élethez való joguk tényleges és rendszeres gyakorlását, valamint a társadalomba történő visszailleszkedésüket elősegítő programokhoz való hozzáférésüket.

(73) A fegyelmi intézkedések alkalmazását, beleértve a magánelzárást, a korlátozások alkalmazását vagy az erőszak alkalmazását szigorú szükségességi és arányossági megfontolásokhoz kell kötni.

(74) A tagállamokat arra ösztönözzük, hogy a fiatalkorúak fogvatartási rendszimjét adott esetben alkalmazzák a 21 év alatti fiatal elkövetőkre is.

A fogva tartott gyermekeknek és fiatal felnőtteknek speciális védelemre van szükségük fejlődési szükségleteik, fokozott kiszolgáltatottságuk és nagyobb rehabilitációs potenciáljuk miatt. A tagállamok az elkülönítést, az oktatást, a fegyelmi gyakorlatokat és a pszichológiai támogatást szabályozó védelmi intézkedések széles körét biztosítják.

Az elkülönített elhelyezés mellett a legtöbb tagállam arról számolt be, hogy a 18 év alatti gyermekek és adott esetben a 18 és 21 év közötti fiatal felnőttek fogvatartási rendszimjei nem

büntető jellegű, oktatási célkitűzéseken, valamint a polgári felelősségvállalás és az összetartozás érzésének előmozdításához szükséges szociális és pszichológiai támogatáson alapulnak. A tankötelezettség teljesítése, a szakképzés, valamint a megfelelő sport- és szabadidős tevékenységek mellett konkrét példák lehetnek a nyitott vagy félnyitott életkörülmények; a speciálisan képzett, multidiszciplináris személyzet általi fokozott felügyelet és az ahhoz való hozzáférés; a gyakori, szoros kapcsolattartás a családdal – többek között otthoni látogatások és családterápiás foglalkozások során – és a részvétel a helyi közösségben; valamint a személyes, érzelmi és szociális készségek fejlesztése, például az egészséges étkezési és higiéniai szokások elősegítése, az agresszió és az erőszakos magatartás kezelése, a függőség megelőzése és a társadalmi bizalom megerősítése.

A legtöbb tagállam általánosságban megerősítette, hogy a 18 év alatti előzetes letartóztatásban lévő és elítélt fogvatartottak esetében fegyelmi intézkedésként alkalmazható a magánelzárás. Egyértelművé tették azonban, hogy ez olyan végső megoldás, amelyet csak súlyos és/vagy ismétlődő szabályszegéseknél alkalmaznak a büntetés-végrehajtási intézet szabályzatában meghatározottak szerint. Az ilyen cselekmények közé tartozik a szökés, a kábítószeres vagy más tiltott tárgyak becsempészése a létesítménybe, a személyzet vagy más fogvatartottak elleni fenyegetések és erőszakos támadások, a betegség tettetése a létesítményből való elszállítatás céljából, a kollektív engedetlenségben való részvétel stb. Egyes tagállamok a magánelzárást védelmi okokból is alkalmazzák önsértés gyanúja vagy öngyilkosság kockázata esetén, egészségügyi okokból, vagy ha erre más kiszolgáltatott fogvatartottak védelmében van szükség. Főszabály szerint a magánelzárásban töltött időnek arányosnak kell lennie az elrendelés okával, azonban maximális időtartama jelentősen eltérő lehet, 3-tól 21 napig terjedhet. A legtöbb tagállamban a maximális időtartam 5–10 nap, míg egy tagállam legfeljebb öt egymást követő napon napi négy órára korlátozza az intézkedést, egy másik tagállam pedig általában csak a rekreációs időszakokban alatt alkalmazza a magánelzárást, hogy az ne befolyásolja az iskolai tevékenységeket. Végezetül, bár kevés tagállam határozta meg pontosan, hogy milyen gyakran vizsgálják felül a magánelzárásról szóló határozatokat, sokan felhívták a figyelmet az orvosi és a pszichológiai felügyelet fontosságára.

Több tagállam megerősítette, hogy a magánelzárás mellett vagy helyett más, kevésbé invazív fegyelmi intézkedések is rendelkezésre állnak a 18 év alatti gyermekek esetében. Ezek közül a leggyakoribbak a figyelmeztetések és a megrovások, a fokozott megfigyelés, bizonyos tárgyak elkobzása vagy visszatartása, a zsebpénz és a büntetés-végrehajtási intézetben történő vásárlás korlátozása, a (közösségi) szabadidős tevékenységek és kulturális események korlátozása, az audiovizuális eszközök (például a személyes televízió) eltávolítása, a kevesebb vagy rövidebb látogatás és telefonhívás, a munkavállaláshoz való jog felfüggesztése, valamint a csomagok fogadásának tilalma. Mindezek az intézkedések ideiglenesek, néhány naptól akár több hónapig is tarthatnak, és arányosnak kell lenniük az elkövetett fegyelmi vétséggel. Így például a személyzettel szembeni tiszteletlenség vagy a zárkatakarítás elmulasztása enyhébb következményt indokol, mint a lopás vagy kábítószer-kereskedelem. Néhány tagállam hangsúlyozta annak fontosságát, hogy csak akkor alkalmazzanak fegyelmi intézkedéseket, ha a helyreállító vagy pedagógiai beavatkozások kudarcot vallottak.

Általános tendenciák

A gyermekek és a fiatal felnőttek védelme valamennyi tagállamban magas prioritást élvez. Széles körben alkalmazzák a felnőttektől való elkülönítést, a kötelező oktatást és a kiterjedt pszichológiai támogatást. A magánelzárás korlátozása és a családdal való kapcsolattartás

hangsúlyozása következetes biztosítékokat nyújt. A fiatal felnőttekre (18–21 év) vonatkozó megközelítések nagyobb eltéréseket mutatnak, de számos rendszer egyre inkább felismeri sajátos fejlődési szükségleteiket.

15. A fogyatékossgal élő vagy súlyos betegségben szenvedő személyekre vonatkozó különlegesintézkedések

(75) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a fogyatékossgal élő vagy súlyos betegségben szenvedő személyek a nemzeti közegészségügyi rendszer által nyújtott, sajátos szükségleteiknek megfelelő ellátáshoz hasonló, megfelelő ellátásban részesüljenek. A tagállamoknak különösen azt kell biztosítaniuk, hogy azok a személyek, akiknél mentális betegséget diagnosztizáltak, szükség esetén szakintézményekben vagy a fogvatartási létesítmény erre kijelölt részlegében orvosi felügyelet mellett szakellátásban részesüljenek, valamint hogy – szükség esetén – a fogvatartottak részére az egészségügyi ellátás a szabadon bocsátásra való felkészülés során folytatódjon.

(76) A tagállamoknak különös gondot kell fordítaniuk arra, hogy kielégítsék a fogyatékossgal élő vagy súlyos betegségben szenvedő fogvatartottak szükségleteit, és biztosítsák számukra az akadálymentességet a fogva tartás anyagi feltételei és a fogvatartási rezsimek tekintetében. Ennek magában kell foglalnia az ilyen fogvatartottak számára a megfelelő tevékenységek biztosítását.

A fogyatékossgal élő vagy súlyos betegségben szenvedő személyek akadályokba ütköznek a fogva tartás során, és a tagállamok különböző intézkedéseket dolgoztak ki szükségleteik azonosítása, kielégítése és támogatása érdekében. A tagállamok általános tájékoztatást adnak a fizikai és mentális egészségügyi szolgáltatások nyújtásáról, és programokat vezetnek be a szerfűggség és az elvonás kezelésére. Ezen intézkedések mellett a leggyakrabban említett intézkedések, amelyeket a tagállamok a fogvatartási körülmények fogyatékossgal élő vagy súlyos betegségben szenvedő (előzetes letartóztatásban lévő és elítélt) fogvatartottak szükségleteihez való igazítása érdekében hoznak, a zárkák és a körletek akadálymentesítésével, valamint a testi fogyatékossgal élő és idősebb fogvatartottak számára kialakított közös területekkel kapcsolatosak. Ez magában foglalhat bármit a zárkában lévő magasított WC-ktől és zuhanyszékektől kezdve a kapaszkodókon és állítható ágyakon át a rámpákig, felvonókig és szélesebb folyosókig (beleértve a látogatótereket is). Egyes tagállamok megemlétték az olyan segédeszközök biztosítását is, mint a mankók és a kerekesszékek – bár ezt feltehetően minden joghatóságban az alapvető egészségügyi ellátás részének tekintik –, míg mások megjegyzték, hogy a fogvatartottak különleges segítséget kaphatnak a mindennapi életben való boldoguláshoz. Ezzel szemben csak néhány tagállam említett különleges tevékenységeket és kezeléseket, például sportprogramokat, munkalehetőségeket stb. Végezetül pedig az összes tagállam több mint egyharmada számolt be mentális egészségre és/vagy kábítószer-fűggségre szakosodott részlegekről.

Általános tendenciák

A tagállamokban egyre inkább elismerik a fogyatékossgal kapcsolatos szükségleteket, de a végrehajtás még mindig eltérő. Az átalakítások magukban foglalják a strukturális

módosításokat, valamint egyes esetekben segédeszközök vagy egyéni támogatás biztosítását annak érdekében, hogy segítsék a fogvatartottakat a mindennapi életben. Kevésbé elterjedtek a speciálisabb intézkedések, például az adaptált tevékenységek vagy a kifejezetten mentális egészséggel és a kábítószer-függőséggel foglalkozó részlegek.

16. A különleges szükségletekkel rendelkező vagy kiszolgáltatott helyzetben lévő személyekre vonatkozó különleges intézkedések

(77) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a fogva tartás ne súlyosbítsa tovább a személyek marginalizálódását szexuális irányultságuk, faji vagy etnikai származásuk vagy vallási meggyőződésük miatt vagy bármely más okból.

(78) A tagállamoknak minden észszerű intézkedést meg kell tenniük annak érdekében, hogy megakadályozzák a fogvatartási létesítményben dolgozó személyzet vagy más fogvatartott által a szexuális irányultság, faji vagy etnikai származás, vallási meggyőződés vagy bármely más indok alapján személyek ellen elkövetett erőszakot vagy egyéb rossz bánásmódot, például fizikai, mentális vagy szexuális bántalmazást. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy különleges védelmi intézkedéseket alkalmazzanak, ha fennáll az ilyen erőszak vagy rossz bánásmód kockázata.

A fogvatartási rendszerek a kiszolgáltatott helyzetben lévő fogvatartottak széles körével találkoznak, beleértve az időseket, a mentális betegségben szenvedőket, az öngyilkosság kockázatának kitetteket, az LMBTIQ-fogvatartottakat és a szerfüggőségben szenvedőket.

Gyakorlatilag valamennyi tagállam megerősítette, hogy lépéseket tesz a különleges szükségletekkel rendelkező és kiszolgáltatott helyzetben lévő fogvatartottak biztonságának garantálása érdekében, legyen szó általános megkülönböztetésellenes szakpolitikákról és a személyzet képzéséről, sérülékenységi besorolásokról és védelmi intézkedésekről, egyéni gondozási és rehabilitációs tervekről, inkluzív tevékenységekről és a fogvatartottak szélesebb körében történő tudatosságnövelésről, vagy a belső jelentéstételi kötelezettségek szigorú végrehajtásáról. Amikor kifejezetten az LMBTIQ+-fogvatartottak védelméről kérdezték őket, néhány tagállam olyan konkrét problémákkal foglalkozó gyakorlati iránymutatásokról számolt be, mint a megfelelő egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés, a fürdési lehetőségek, a névmáshasználat, a magánélet védelme és az adatvédelem, a motozások, az erőszak és a megfélemlítés stb. Ugyanakkor gyakorlatilag valamennyi tagállam a transznemű fogvatartottak elhelyezését jelölte meg fő prioritásként. Az e tekintetben alkalmazott különböző megközelítések a bejegyzett (jogi) nemnek megfelelő elhelyezéstől kezdve az eseti döntéseken át (személyes kívánságok, biztonsági aggályok, szakértői értékelések) a külön körletekig vagy az egyszemélyes zárkáig terjednek.

A tagállamok általában megerősítették, hogy a hormonkezelés megkezdhető vagy folytatható a büntetés-végrehajtási intézetben.

Általános tendenciák

A kiszolgáltatottság kezelése általában beépül az fogvatartási tevékenységbe. Gyakorlatilag valamennyi tagállam beszámolt a különleges szükségletekkel és kiszolgáltatottsággal

rendelkező fogvatartottak védelmére irányuló intézkedésekről, beleértve a megkülönböztetés elleni szakpolitikákat, a személyzet képzését, a sérülékenységi értékeléseket és az egyéni gondozási vagy elhelyezési terveket.

17. Helyszíni ellenőrzés és felügyelet

(79) A tagállamoknak elő kell segíteniük, hogy egy független hatóság rendszeresen ellenőrizze a helyszínen, hogy a fogvatartási létesítmények igazgatása a nemzeti és a nemzetközi jog követelményeivel összhangban történik-e. A tagállamoknak különösen a Kínzás, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottság és a nemzeti megelőző mechanizmusok hálózata számára kell akadálytalan bejutást biztosítani.

(80) A tagállamoknak biztosítaniuk kell a nemzeti parlamenti képviselők számára a fogvatartási létesítményekbe való bejutást, és arra ösztönözzük a tagállamokat, hogy az európai parlamenti képviselők számára is hasonlóképp biztosítsák a bejutást.

(81) A tagállamoknak mérlegelniük kell azt is, hogy igazságügyi képzésük részeként rendszeres látogatásokat szervezzenek a bírák, ügyészek és védőügyvédek számára fogvatartási létesítményekbe és más fogvatartási központokba.

A megbízható ellenőrzési és nyomonkövetési mechanizmusok központi szerepet játszanak az átláthatóságban, az elszámoltathatóságban és a rossz bánásmód megelőzésében.

Számos tagállam háromoldalú, a belső és külső, valamint a belföldi és nemzetközi ellenőrzésekből álló keretrendszerrel működik. Ez a keret általában a következőket foglalja magában: i. bírák, ügyészek és/vagy a nemzeti büntetés-végrehajtási szervezet felügyelőisége, ii. az igazságügyi minisztérium mint a legmagasabb szintű felügyeleti hatóság, az ombudsman és/vagy a büntetés-végrehajtási intézetek ellenőrzésével és a fogvatartottak jogainak védelmével megbízott szakosított intézmények és biztosok, valamint iii. a nemzeti parlamenti képviselők és a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai egyezmény.

Főszabály szerint minél távolabbi az adott felügyeleti szerv a nemzeti büntetés-végrehajtási szolgálattól, annál valószínűbb, hogy megállapításait nyilvánosságra hozzák vagy hozhatják. Gyakorlatilag minden tagállam arról számolt be, hogy nem korlátozott a helyszínekhez és a dokumentumokhoz való hozzáférés, különösen a nemzeti megelőző mechanizmusként működők esetében. Néhány tagállam megjegyezte, hogy az érzékeny információkat bizalmasan kell kezelni, vagy nemzetbiztonsági okokból, folyamatban lévő nyomozások, orvosi titoktartás stb. miatt korlátozható a hozzáférés, és hogy ideiglenesen a helyszínre való belépés is korlátozható, különösen ha a látogatók biztonsága nem garantálható.

Arra a kérdésre, hogy léteznek-e rendszerek az európai elfogatóparancshoz (EEP-hez) kapcsolódó eljárások keretében más tagállamoknak nyújtott biztosítékok betartásának nyomon követésére, számos tagállam utalt a fogvatartási körülmények általános nyomon követésére, néhány tagállam pedig kijelentette, hogy ez a bíróságok, az ügyészség vagy az Igazságügyi Minisztérium stb. felelőssége. Csak egy tagállam számolt be arról, hogy büntetés-végrehajtási intézeteiben kifinomult valós idejű ellenőrzési rendszer működik, amely ellenőrzi, hogy

betartják-e a biztosítékokat, és automatikus figyelmeztetést küld, ha nem. Ezzel egyidejűleg a tagállam aktívan ellenőrzi, hogy az újonnan érkezőknek megadták-e a biztosítékokat, és meghatározott zárkákat használ a meg nem felelés elkerülésére.

Általános tendenciák

Az ellenőrzési és nyomonkövetési keretek átfogóak a különböző joghatóságokban, a végrehajtás azonban eltérő. A független felügyelet széles körben intézményesített, és a külső szervek aktív szerepet játszanak a körülmények értékelésében. A jelentéstételi és nyomonkövetési mechanizmusok hatékonysága eltérő.

18. A büntetés-végrehajtási intézetekben történő radikalizálódás kezelésére irányuló egyedi intézkedések

(82) A Bizottság arra ösztönzi a tagállamokat, hogy végezzenek kezdeti kockázatértékelést a terrorista és erőszakos szélsőséges bűncselekmények elkövetésével gyanúsított vagy ilyenek miatt elítélt fogvatartottakra alkalmazandó megfelelő fogvatartási rezsim meghatározása érdekében.

(83) E kockázatértékelés alapján ezeket a fogvatartottakat el lehet helyezni együtt egy külön terrorista szárnyban, vagy szétszórtnak lehet őket elosztani a büntetés-végrehajtási intézet lakói között. Ez utóbbi esetben a tagállamoknak meg kell akadályozniuk, hogy az ilyen személyek közvetlen kapcsolatba kerüljenek a különösen kiszolgáltatott helyzetben lévő fogvatartottakkal.

(84) A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a büntetés-végrehajtási intézet irányítása rendszeresen további kockázatértékeléseket végezzen (a fogva tartás kezdetén, a fogva tartás során és a terrorista és erőszakos szélsőséges bűncselekményekkel gyanúsított vagy azok miatt elítélt fogvatartottak szabadon bocsátása előtt).

(85) A Bizottság arra ösztönzi a tagállamokat, hogy a radikalizálódás jeleinek korai felismerése érdekében biztosítsanak általános tudatosító képzést a személyzet minden tagja számára, valamint képzést a szakszemélyzet számára. A tagállamoknak azt is fontolóra kell venniük, hogy megfelelő számú, jól képzett, különböző vallásokat képviselő börtönlelkészeket biztosítsanak.

(86) A tagállamoknak intézkedéseket kell bevezetniük annak érdekében, hogy biztosítsák a büntetés-végrehajtási intézetekben a szabadon bocsátást előkészítő rehabilitációs, deradikalizációs és mérséklődést célzó programok, valamint az olyan programok meglétét, amelyek elősegítik a terrorista és erőszakos szélsőséges bűncselekmények miatt elítélt fogvatartottak szabadlábra helyezést követő visszailleszkedését.

A radikalizálódás megelőzése és a mérséklődés támogatása kulcsfontosságú prioritás a fogvatartási rendszerekben. A tagállamok különféle stratégiákat alkalmaznak, amelyek ötvözik a kockázatértékelést, a speciális beavatkozásokat, a személyzet képzését és az ügynökségek közötti együttműködést.

A legtöbb tagállam arról számolt be, hogy legalább néhány, sőt gyakran számos konkrét intézkedést hoztak a büntetés-végrehajtási intézetekben történő radikalizálódás kezelésére. Meg kell azonban jegyezni, hogy nem minden tagállam azonos módon hajtotta végre ugyanazokat az intézkedéseket. Az egyik gyakran említett példa az, hogy a kockázatértékelési eszközöket széles körben használják a radikalizálódás kockázatának kitett vagy szélsőséges ideológiákat képviselő személyek azonosítására.

Egyes joghatóságok szakosított részlegeket vagy körleteket működtetnek azon személyek számára, akikről megállapították, hogy radikalizálódási kockázatot jelentenek. Más rendszerek elkerülik a fizikai szegregációt, hogy megakadályozzák a szélsőséges hálózatok kialakulását, és ehelyett azt választják, hogy integrálják ezeket a fogvatartottakat a büntetés-végrehajtási intézet lakói közé.

A deradikalizációs és mérséklődést célzó programok szintén széles körben elérhetők a tagállamokban, valamint a nemzetbiztonsági ügynökségekkel, a rendőri hatóságokkal, a pártfogó felügyeleti szolgálatokkal és a közösségi szervezetekkel folytatott, több ügynökséget átfogó együttműködés is igénybe vehető az egyének szabadon bocsátás előtti és utáni nyomon követésére.

A személyzet képzése az „alapszintű”, a folyamatos és a progresszív szakmai fejlődéstől az átfogó programokig terjed, amelyek célja, hogy megbízható és naprakész ismereteket és készségeket adjanak át a radikalizálódás értékelésével, megelőzésével és a beavatkozási stratégiákkal kapcsolatban.

Általános tendenciák

A tagállamokban széles körben elterjedtek a radikalizálódás megelőzésére irányuló stratégiák, például a kockázatértékelés, a speciális beavatkozások és a multidiszciplináris együttműködés. Egyes tagállamok a szegregációra támaszkodnak, míg mások a büntetés-végrehajtási intézet lakói közé történő integrációt részesítik előnyben. A személyzet képzési szintjében mutatkozó bizonyos különbségek ellenére az ügynökségek közötti koordináció általában fejlett.

Következtetések, bevált gyakorlatok és további lépések

Általános következtetések

Az előzetes letartóztatás és a fogva tartás anyagi feltételeinek összehasonlító értékelése azt mutatja, hogy a tagállamok olyan jogi keretet hoztak létre, amely nagy vonalakban tükrözi az európai és nemzetközi normákat. Azonban mindkét területen ismétlődő szakadék van a jog és a gyakorlat között.

Az előzetes letartóztatás területén a legtöbb rendszer rögzíti azt az elvet, amely szerint a tárgyalás előtti szabadságelvonásnak kivételesnek kell lennie, és azt szükségességi és arányossági vizsgálatoknak kell alávetni. Az alternatívák széles választéka rendelkezésre áll, de ezeket az intézkedéseket továbbra sem használják ki kellőképpen. A jelentkezési kötelezettségek, az óvadék, az elektronikus felügyelet és a tartózkodási hellyel kapcsolatos korlátozások hivatalos elismerése ellenére a bíróságok gyakran támaszkodnak szabadságelvonással járó intézkedésekre. Az olyan korlátok, mint a bizalom hiánya, az erőforráshiány és a technikai korlátok csökkentik az alternatívák hatékonyságát, míg a határokon átnyúló eszközök, például az igazságügyi felügyeletet elrendelő európai határozat (ESO) továbbra is különösen kihasználatlanok. Az alapos gyanú követelménye következetes biztosíték, de meghatározása és küszöbe eltérő, ami joghatóságoként eltérő védelemhez vezet.

A bíróságok jellemzően kötelesek indokolással ellátni az előzetes letartóztatást elrendelő határozatokat, de az indokolások minősége egyenetlen, és egyes esetekben továbbra is általános vagy sablonos. Az időszakos felülvizsgálatok szintén gyakoriak a jogszabályokban, de hatékonyságuk nem mindig biztosított, ami azzal a kockázattal jár, hogy az ilyen felülvizsgálatok formalitássá válnak. Az előzetes letartóztatás előtti meghallgatáshoz való jogot szinte egyetemesen elismerik, de az ügyiratokhoz való hozzáférés és a titoktartás védelme – különösen a videokonferencia útján történő meghallgatások esetében – továbbra is aggodalomra ad okot. Rendelkezésre állnak jogorvoslatok és fellebbezések, de a határidők, a szabályok egyértelműsége és a gyakorlati hatékonyság jelentősen eltér. Számos tagállamban maximalizált az előzetes letartóztatás időtartama, azonban összetett ügyekben a meghosszabbított fogva tartás továbbra is visszatérő kihívást jelent. Az előzetes letartóztatásban töltött időnek a jogerős ítéletből való levonása szinte egyetemes biztosíték, de a felmentés esetén járó kártérítésre vonatkozó szabályok továbbra is egyenlőtlenek. Annak ellenére, hogy valamennyi tagállam átültette az igazságügyi felügyeletet elrendelő európai határozatról szóló kerethatározatot, annak gyakorlati alkalmazása továbbra is minimális. Ennek eredményeként a külföldi gyanúsítottak gyakran még akkor is előzetes letartóztatásban maradnak, ha származás szerinti tagállamukban egyenértékű felügyeletet lehetne biztosítani.

Ami az anyagi feltételeket illeti, széles körben elfogadottak az elhelyezésre vonatkozó minimumkövetelmények, különösen a személyes tér és az alapvető létesítményekhez való hozzáférés tekintetében. A túlszűfolttság azonban továbbra is aláássa a megfelelést, és sok fogvatartott a nemzetközi referenciaértékek alatti helyzetben marad. Az elhelyezési szakpolitikák általában a fogvatartottak jogállás, nem és életkor szerinti elkülönítésére irányulnak, de a kapacitási korlátok korlátozzák a szigorú végrehajtást. A higiéniai és szanitációs normák garantáltak, bár az intimitás, a meleg vízhez való hozzáférés és a kártevők

elleni védekezés továbbra is gyenge pont. Az élelmezés széles körben biztosított, de a költségvetések közötti különbségek következtében az egyes létesítményekben az étrend minősége eltérő.

A zárkákön kívül töltött idő és a napi szabadtéri tevékenység biztosított, de a tényleges gyakorlat jelentősen eltér. A tartalmas tevékenységek, például a munka, az oktatás és a szakképzés lehetőségei rendelkezésre állnak, de végrehajtásuk egyenlőtlen, különösen az előzetes letartóztatásban lévők esetében. Az egészségügyi ellátás széles körben garantált, de továbbra is hiányosságok tapasztalhatók a mentális egészségügyi támogatás, az öngyilkosság megelőzése és az addikciókezelés terén. Léteznek ugyan protokollok, de az öngyilkosság és az önsértés továbbra is sürgető problémát jelent. Az intézmények különféle erőfeszítésekkel igyekeznek megelőzni az erőszakot és a bántalmazást, beleértve a megfigyelést és a személyzet képzését, de a következtelen adatgyűjtés és jelentéstétel gyengíti a felügyeletet.

A külvilággal való kapcsolattartáshoz és a jogi segítségnyújtáshoz való jog szilárd alapokon nyugszik. A családi látogatásokat, a levelezést és a jogvédelemhez való jogot széles körben tiszteletben tartják, és teret nyernek az olyan innovációk, mint a videohívások és a gyermekbarát látogatási lehetőségek. A digitális kommunikációs lehetőségek azonban továbbra is korlátozottak, különösen a külföldi állampolgárok esetében. A panaszkezelési mechanizmusok jól megalapozottak, és független ellenőrző szervek egészítik ki őket, de a reagálási képesség, az ellenőrzések gyakorisága és az ajánlások nyomon követése jelentősen eltér egymástól.

Széles körben elismertek a kiszolgáltatott csoportoknak – például a nőknek, a gyermekeknek, a külföldi állampolgároknak, a fogyatékkal élőknek és más, sajátos szükségletekkel rendelkező személyeknek – nyújtott különleges biztosítékok. Ezek közé tartozik a nemek közötti egyenlőség szempontját figyelembe vevő egészségügyi ellátás, a gyermekspecifikus oktatás, a tolmácsolási szolgáltatások és az akadálymentes infrastruktúra. Mindazonáltal az elavult létesítmények, a túlszűfolttság és az egyenlőtlen erőforrások korlátozzák a következtetés végrehajtást. Egyes helyeken léteznek személyre szabott egységek és programok, de ezek távolról sem univerzálisak.

Ezek a megállapítások együttesen azt mutatják, hogy a legtöbb tagállam meglehetősen szilárd jogi keretet hozott létre mind az előzetes letartóztatásban lévők eljárási jogaira, mind a fogva tartás anyagi feltételeire vonatkozóan. A gyakorlati végrehajtás tartós hiányosságai azonban továbbra is aláássák ezeket a normákat. A túlszűfolttság, a fogva tartás alternatíváinak kihasználatlansága, az infrastrukturális hiányosságok és a kiszolgáltatott csoportok egyenlőtlen védelme jelentette visszatérő kihívások rávilágítanak arra, hogy további erőfeszítésekre van szükség annak biztosítása érdekében, hogy a jogokat a gyakorlatban teljes mértékben tiszteletben tartsák.

Bevált gyakorlatok

Az infrastruktúra, az erőforrások és a jogi hagyományok jelentős eltérései ellenére számos joghatóság dolgozott ki olyan **bevált gyakorlatokat**, amelyek megerősítik az előzetes letartóztatás eljárási biztosítékait, és javítják a fogvatartási körülményeket. Ezek a gyakorlatok a fogvatartottak társadalmi rehabilitációját is támogathatják, és példaként szolgálhatnak a szélesebb körű végrehajtáshoz.

Ami az **előzetes letartóztatásban lévők eljárási jogait** illeti, a következő bevált gyakorlatok azonosíthatók.

- Számos tagállam részletes jogszabályi követelményeket fogadott el, amelyek arra kötelezik a bírákat, hogy a fogva tartás elrendelésekor vagy meghosszabbításakor kifejezett, személyre szabott indokolást adjanak. Ez magában foglalja a kockázati tényezők elemzését, az arányossági értékeléseket és annak kifejezett magyarázatát, hogy az előzetes letartóztatás alternatívái (például a felügyelet, a jelentkezési kötelezettségek vagy az elektronikus felügyelet) miért nem tekinthetők megfelelőnek. Az egyedi indokolásra vonatkozó ilyen kötelezettség növeli az átláthatóságot, és erősebb biztosítékokat teremt a túlzott vagy önkényes előzetes letartóztatással szemben.
- A bevált gyakorlatok közé tartozik a rövid, nem meghosszabbítható fogvatartási időszakok alkalmazása, amelyek gyakori bírósági felülvizsgálatot igényelnek. Az automatikus meghallgatások megakadályozzák a felügyelet nélküli, elhúzódó fogva tartást, és biztosítják az ügy előrehaladásának, a kockázatnak és az arányosságnak a folyamatos értékelését. Egyes rendszerekben a meghosszabbított fogva tartást a magasabb fokú bíróságoknak kell engedélyezniük, ami további ellenőrzési szintet biztosít.
- Az eljárási határidőket, a fogvatartási időkorlátokat és a tervezett felülvizsgálatokat nyomon követő fejlett digitális rendszerek segítenek megelőzni az előzetes letartóztatás jogellenes meghosszabbítását. A bírának és ügyészeknek szóló automatizált figyelmeztetések támogatják az időben történő intézkedést, és csökkentik az adminisztratív hibákat. Ezek a rendszerek különösen akkor hatékonyak, ha az esetek száma magas.
- Egyes tagállamok biztosítják, hogy a védőügyvédek – a gyanúsított vagy vádlott anyagi lehetőségeitől függetlenül – automatikusan (nem pedig kérelemre) jelöljék ki, amint a gyanúsított vagy vádlott szabadságát elvonják. Ez biztosítja, hogy a fogvatartottak az előzetes letartóztatás teljes időtartama alatt gyorsan hozzáférjenek a jogi tanácsadáshoz, például a védő korai nyomozati cselekményekben való részvétele és az előzetes letartóztatási meghallgatásokon való eredményes képviselő révén.
- Az ESO-k kibocsátására és végrehajtására szolgáló központosítottabb rendszerrel rendelkező tagállamok gyakrabban használják ezt az eszközt. A központosítottabb megközelítés lehetővé teszi számukra, hogy hálózatokat és szakértelmet építsenek ki a felügyeleti intézkedések nyomon követésének módjaival kapcsolatban a más tagállamokban alkalmazott előzetes letartóztatás alternatívájaként.

Ami a **fogva tartás anyagi feltételeit** illeti, a következő bevált gyakorlatok azonosíthatók.

- Egyes tagállamok olyan IT-alapú rendszereket vezettek be, amelyek nyomon követik a telítettségi szinteket, és automatikusan megakadályozzák, hogy a létesítmények meghaladják a kapacitásukat. Ezek az eszközök támogatják a fogvatartottak létesítmények közötti méltányos elosztását, és megkönnyítik a minimális térre vonatkozó követelményeknek való megfelelést. A valós idejű nyomon követés abban is segíti az szervezeteket, hogy a túlszűfolttság elkerülése érdekében megtervezzék az átszállításokat.
- Az infrastruktúra-fejlesztés terén bevált gyakorlatot testesítenek meg a több természetes fénnel, jobb szellőztetéssel és környezetvédelmi ellenőrzések mellett tervezett újabb büntetés-végrehajtási intézetek. Ezek a létesítmények gyakran energiahatékony rendszereket, egyszemélyes zárkákban való elhelyezést és a fogyatékosággal élő fogvatartottak számára jobb akadálymentességet foglalnak magukban.

- Több tagállam olyan dinamikus biztonsági megközelítésekre képzi ki a személyzetet, amelyek hangsúlyt fektetnek a kommunikációra, a bizalomépítésre, a konfliktusmegelőzésre és a fogvatartottakkal való napi interakcióra. Ez a megközelítés csökkenti a fizikai korlátozásokra és az elkülönítésre való támaszkodást, és javítja az általános biztonságot. A mentális egészséggel, az interkulturális kommunikációval és a traumatudatos ellátással kapcsolatos speciális képzési modulok tovább erősítik a személyzet kapacitását.
- Egyes tagállamok azonnali, multidiszciplináris egészségügyi szűréseket végeznek befogadáskor, beleértve a pszichológiai értékeléseket, a függőségek felmérését és a fertőző betegségek vizsgálatát. A sérülékenységek korai felismerése lehetővé teszi a gyors beavatkozást, és csökkenti az állapotromlás kockázatát.
- Bevált gyakorlatnak minősülnek a pszichiáterekből, pszichológusokból és szakápolókból álló, kifejezetten mentális egészséggel foglalkozó egységek. Ezek az egységek strukturált terápiát, krízisintervenciót, gyógyszerelést és hosszú távú kezelést biztosítanak az összetett mentális egészségügyi ellátást igénylő fogvatartottak számára. Csökkentik a magánelzárásra hagyatkozást a válsághelyzetben lévő személyek esetében, és javítják az ellátás folyamatosságát.
- Egyes tagállamok átfogó erőszakmegelőzési kereteket alkalmaznak, amelyek ötvözik a személyzet képzését, az információgyűjtést, a konfliktusmediációs programokat és a nagy kockázatot jelentő egyénekre irányuló célzott beavatkozásokat. Ezek a stratégiák hozzájárulnak az erőszak csökkentéséhez mind a fogvatartottak körében, mind a személyzet és a fogvatartottak között.
- A bevált gyakorlatok közé tartozik az erőszak alkalmazásával kapcsolatos valamennyi incidens központosított és részletes nyilvántartása, az erőszak alkalmazását követő kötelező orvosi vizsgálatok, valamint az incidensek értékelésének független felügyelete.
- A hatékony büntetés-végrehajtási rendszerek biztosítják, hogy minden fogvatartott személyre szabott tervet kapjon, amely az oktatással, a munkával, az egészségügyi szükségletekkel, a pszichológiai támogatással és a reintegrációs célokkal foglalkozik. A terveket multidiszciplináris csoportok, köztük a pártfogó felügyeleti szolgálatok közreműködésével rendszeresen felülvizsgálják és aktualizálják.
- A magánvállalatokkal és munkaerőpiaci szervezetekkel kialakított partnerségek szakmai képesítésekkel és valós munkatapasztalattal látják el a fogvatartottakat. Ezek a lehetőségek jelentősen javítják a szabadon bocsátás utáni foglalkoztatási kilátásokat.
- A digitális tanulási eszközökhöz – például a korlátozott internet-hozzáféréssel rendelkező táblagépekhez, az elektronikus könyvtárakhoz vagy az akkreditált online tanfolyamokhoz – való ellenőrzött hozzáférés bevált gyakorlatnak számít. Ezek az eszközök javítják a fogvatartottak, különösen a gyermekek és a fiatal felnőttek oktatási lehetőségeit.
- A speciális látogatóterek, a szülői programok és a kisgyermekes fogvatartottak kibővített látogatásai előmozdítják a család stabilitását és jóllétét. Az ilyen gyakorlatok hozzájárulnak a pozitív kapcsolatok fenntartásához, és támogatják a reintegrációt.
- A személyes látogatások videohívásokkal, digitális üzenetküldő rendszerekkel és ellenőrzött e-mail-hozzáféréssel való ötvözése bővíti a kommunikációs lehetőségeket, és csökkenti az elszigeteltséget – különösen a távoli régiókból származó vagy a mozgáskorlátozott fogvatartottak esetében.
- A kiszolgáltatott csoportoknak szóló elkülönített egységek vagy személyre szabott támogatási szolgáltatások biztonságosabb környezetet teremtenek, és célzott beavatkozásokat biztosítanak. Példaként említhetők az anya-gyermek részlegek, a

kiterjedtebb oktatási szolgáltatásokkal rendelkező ifjúsági körletek, valamint az idősebb fogvatartottak számára kialakított létesítmények.

- A bevált gyakorlatok közé tartozik annak lehetővé tétele, hogy a nemzeti büntetés-végrehajtás-felügyeleti szervek korlátlanul hozzáférjenek valamennyi területhez, fogvatartotthoz és nyilvántartáshoz, valamint a rendszeres, előre be nem jelentett ellenőrzések biztosítása.
- Egyes tagállamok az ellenőrzések megállapításaira válaszul hivatalos cselekvési terveket írnak elő, és intézményesítik az előrehaladás értékelésére szolgáló nyomkövetési mechanizmusokat. Ez erősíti az elszámoltathatóságot és ösztönzi a reformtörekvéseket.

Előrehaladás

Az **előrehaladás** a jogi szinten elért eredmények megszilárdításában, valamint a normák és a mindennapi valóság közötti szakadék megszüntetésében rejlik.

Ami az **előzetes letartóztatást** illeti, a nemzeti jogi keretek összességében megfelelnek a követelményeknek, de a gyakorlatban továbbra is túlzott mértékű az előzetes letartóztatás alkalmazása az Unióban. Az előzetes letartóztatás mint végső eszköz elvét következetesebben kell alkalmazni. Az arányosság biztosítása érdekében az előzetes letartóztatást elrendelő határozatoknak mindig egyedi indokolást kell tartalmazniuk, és szisztematikusabban kell alkalmazni az előzetes letartóztatás alternatíváit, beleértve az igazságügyi felügyeletet elrendelő európai határozatot (2009/829/IB kerethatározat).

Ami az **anyagi fogvatartási feltételeket** illeti, a túlszűfolttság kezelése nemcsak infrastrukturális beruházásokat igényel, hanem a büntetés-végrehajtási politika strukturális reformját és az alternatív szankciókra való támaszkodás növelését is. Az egészségügyi ellátás megerősítése – különösen a mentális egészség, az öngyilkosság megelőzése és az addikciókezelés terén – javítani fogja mind a fogva tartás eredményeit, mind a szabadon bocsátás utáni reintegrációs kilátásokat. Ugyanilyen fontos az oktatáshoz, a szakképzéshez és az érdemi munkához való hozzáférés kiterjesztése, biztosítva, hogy a fogva tartás támogassa a rehabilitációt, ne pedig növelje a visszaesés kockázatát.

A kiszolgáltatott csoportokra vonatkozó biztosítékokat át kell ültetni a következetes gyakorlatba a nemek közötti egyenlőség szempontját figyelembe vevő rezsimek, a gyermekek számára megfelelő létesítmények, az akadálymentes infrastruktúra és az egyéni igényekhez igazított speciális szolgáltatások révén. A hozzáférhetőség és az átláthatóság növelése érdekében ki kell terjeszteni a digitális eszközök használatát a panaszok, a nyomon követés és a külvilággal való kapcsolattartás megkönnyítésére.

A **büntetés-végrehajtás-felügyeleti mechanizmusokat** is meg kell erősíteni azáltal, hogy elegendő erőforrást biztosítanak a független ellenőrző szervek számára, és felhatalmazzák őket annak biztosítására, hogy ajánlásaik kézzelfogható javulást eredményezzenek.

A rendszerszintű kihívások azonosításával és a bevált gyakorlatok kiemelésével ez a jelentés hozzájárul a fogva tartásról szóló ajánlásnak és a nemzetközi normáknak való megfelelés javítására irányuló folyamatos erőfeszítésekhez. Célja, hogy bizonyítékokat szolgáltatasson a szakpolitikai megbeszélésekhez, és megerősítse a kölcsönös bizalom alapjait. Annak biztosítása, hogy az előzetes letartóztatást végső esetben alkalmazzák, és hogy a fogva tartás

anyagi feltételei tiszteletben tartsák az emberi méltóságot, nemcsak egyéni jogok kérdése, hanem elengedhetetlen az európai elfogatóparancs hatékony működéséhez és tágabb értelemben az Unión belüli igazságügyi együttműködés hitelességéhez is.

A Bizottság ezért továbbra is javítani fogja az uniós tagállamokban uralkodó fogvatartási körülményekre vonatkozó információk megosztását. E célból az Európa Tanáccsal szoros együttműködésben **országspecifikus tájékoztatókat** dolgoz ki, amelyek ismertetik az egyes tagállamokban fennálló fogvatartási helyzetet.

Megbeszélések folynak arról is, hogy az uniós büntetésvégrehajtás-felügyeleti szervek hogyan **használhatják fel** az e jelentéshez kidolgozott **kérdőívet** annak érdekében, hogy Unió-szerte növeljék a felügyeleti gyakorlatok következetességét.

Prioritásként fogják kezelni az ajánlás végrehajtásával kapcsolatos **képzési tevékenységeket** is. Ezzel összefüggésben hivatkozunk az Európai Unió és az Európa Tanács közös projektje keretében kidolgozott, a fogva tartásról szóló ajánlás végrehajtásának nyomon követéséről szóló, a nemzeti megelőző mechanizmusokra vonatkozó 2025. évi útmutatóra: <https://www.coe.int/en/web/implementation/european-npm-forum>.